

Treball de final de Grau
Humanitats: Estudis Interculturals

L'Aplec dels Ports.

Una reivindicació comarcal
en defensa de la identitat.

Autora: Alba Calvo Boix

Tutora: Sonia Reverter Bañón

UNIVERSITAT JAUME I

Data de lectura: Juliol 2018

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

Resum

El present treball d'investigació és un estudi del moviment cultural i reivindicatiu del Aplec dels Ports, nascut a la comarca dels Ports, en la província de Castelló. En ell es repleguen fonts orals i escrites, la majoria de redacció i edició comarcal, que parlen sobre la seva història, per a recopilar els quaranta anys de vida, des de 1978 fins al 2018. Els objectius d'aquesta investigació han estat, per una part, recuperar i plasmar en escrit la seva memòria. I per l'altra, analitzar la situació política i social de la comarca dels Ports durant aquests quatre segles, així com la importància de l'Aplec en el seu desenvolupament. Durant el treball s'explicarà quines han estat les raons que mantenen viu l'esdeveniment i s'analitzarà com ha sigut en seu funcionament i organització. Per últim, és buscarà una conclusió al perquè aquesta festa ha aconseguit ser una part essencial de la identitat de la gent dels Ports i com ha aconseguit mantenir-se viva durant aquests quaranta anys.

Paraules clau

Aplec, cultura, identitat, reivindicació, comarca.

ÍNDIX

Introduction.....	9
Introducció	11
1. Història de l'Aplec.....	13
1.1. Naixement.....	13
1.2. Context històric.....	15
1.3. Reptes i objectius que plantegen fer el primer Aplec.....	21
2. L'Aplec com a oportunitat cultural i de reivindicació d'identitat dels Ports ..	25
3. Trajectòria.....	31
4. Estructura i gestió de l'Aplec.....	35
4.1. Com s'organitza l'Aplec.....	35
5. Situació actual de l'Aplec.....	37
5.1. L'Aplec com a mitjà de solució.....	37
5.2. L'Aplec dels Ports de cara al públic.....	38
5.3. Importància de l'Aplec dels Ports com a impulsor de la cultura.....	39
6. Reptes que es plantegen a la comarca i que pot fer l'Aplec per abordar-los..	41
6.1. El futur dels Ports.....	41
6.2. Quines necessitats concretes podria aconseguir pal·liar?	42
6.3. L'aplec com a innovació en les reivindicacions.....	43
Conclusió.....	45
Bibliografia.....	47
Annexes.....	49

Agraïments

A la gent de la comarca dels Ports,
i més enllà dels Ports,
pel seu interès en mantenir viu l'Aplec.

Introduction

The present research project is about a cultural and protest movement called *Aplec dels Ports*, which was born in Els Ports region, in Castellón province, Spain in 1978. The project's general objective is to analyse the *Aplec's* internal functioning and to recover its memory after its 40 years of history. As secondary aims, we will research on its historical and social context; then, we will research on its ethical functioning related to organisational issues, and finally, we will analyse the *Aplec's* present situation and the possible future of the organization.

In order to meet the targets set, the project will be structured in six different sections. The first section will be about the beginnings of the *Aplec*: its birth, the historic context, and the challenges of the first years. In the second section, we will analyse what the *Aplec* means to Els Ports region and its people. In the third one, the project will focus on its progress during the past 40 years. The fourth section will be devoted to the organization's structure, from an ethical, administrative and economic point of view. In the fifth one, we will deal with the movement's current situation, making three specific points: on its possibilities to solve the region's present demands, on the *Aplec* as it is perceived by the people, and finally, on the different awards won by the organization. In the last section, we will study the challenges that the *Aplec* is presently facing: the ones which have to do with the region's future, with the possible solutions to concrete needs, and finally, with innovation in terms of social and political claims.

The choice of the topic has, therefore, been done regarding our interest in learning more about a cultural and protest movement with so many years of experience, and at the same time, to dig deeper into the reality concerning Els Ports region and its identities. Being able to research this topic in depth, will help us understand the functioning of a non-profit organization that provides not only culture to Els Ports region, but also a voice to make itself heard. In this way, the knowledge acquired during our Degree on the topic of protest movements and cultural organizations, as well as Valencian and/or Catalan language, is largely enhanced in this project. In addition, it is a way to deal with a historical and current issue, which is freedom of speech.

Regarding the choice of this topic, we have had to face two main difficulties. On the one hand, the dimension of the issue, since the *Aplec's* 40 years are difficult to summarise in the project's 40 pages, that is why some details that could have been of great value have had to be eluded. On the other hand, it was also difficult to search for

information. There are few written sources with information about the *Aplec*, and most of them consist of short articles. The problem of not being an organization with a fixed location makes the search for documentation even more complicated.

Therefore, the main sources used in making the project have been magazines' articles and regional newscast, such as the different items of the *Aplequer*, which is the *Aplec*'s magazine, together with diverse oral sources, such as the testimonies of people who have somehow participated in the organization of the *Aplec*.

Finally, the project's conclusions are focused on the evolution of the *Aplec dels Ports* and its importance for the region. The movement has undergone many changes throughout the years, but the essence remains the same. Its organization, celebration and objectives have varied little since its beginning, and that could be due to some stagnation in the protest process. Nevertheless, the *Aplec* is still a strong bond among Els Ports's people, who, year after year, are reminded of their shared roots, their identity and their culture.

Introducció

El present treball de recerca es va a centrar en l'estudi i anàlisi de l'*Aplec dels Ports*, un moviment reivindicatiu i cultural nascut a la comarca dels Ports, Castelló. L'objectiu general d'aquest treball ha estat analitzar el funcionament intern de l'*Aplec* i recuperar la seva memòria després de 40 anys d'història. Com a objectius secundaris, s'ha volgut estudiar, en primer lloc, el seu context històric i social. En segon lloc, el funcionament ètic quan a temes organitzatius es refereix, i a la mateixa vegada, recopilar el treball realitzat durant aquests anys. En tercer i últim lloc, analitzar la situació actual i el possible futur de l'organització.

Per poder complir amb els objectius marcats, s'estructurarà el treball en sis punts diferents. En el primer s'estudiarà els inicis d'*Aplec*. Al primer subapartat s'explicarà el seu naixement, al segon s'analitzarà el context històric i en l'últim els reptes d'aquests primers anys. En el segon s'estudiarà que ha significat l'*Aplec* per a la comarca dels Ports, En el tercer punt l'estudi es centrarà en la seva trajectòria al llarg dels 40 anys. En el punt quatre s'investigarà des d'una perspectiva ètica, administrativa i econòmica l'estructura de l'organització. En el cinquè s'explicarà la situació actual del moviment, dividint-lo en tres subapartats: el primer dedicat a les seves possibilitats per solucionar les reivindicacions comarcals, el segon enfocant en la visió de l'*Aplec* des de fora i el tercer parlarà dels seus reconeixements. En últim lloc, el sisè punt investigarà al voltant dels reptes que haurà de fer front l'*Aplec*, tractant primer el futur de la comarca, per parlar després de la possible solució a necessitats concretes i finalment aportant innovacions reivindicatives.

L'elecció del tema respon a l'interès per conèixer més a fons un moviment reivindicatiu amb tants anys d'experiència i alhora, investigar sobre la comarca dels Ports i les seves identitats. Poder estudiar amb profunditat aquest tema, ajuda a comprendre el funcionament d'una organització sense ànim de lucre que aporta cultura i mitjans per a que una comarca despoblada com la dels Ports pugui fer-se sentir. D'aquesta manera s'enriqueixen els coneixements adquirits durant els estudis d'humanitats en el tema de moviments reivindicatius i organització cultural, en temes d'història i identitat, així com de la llengua valenciana i/o catalana. A més de tractar un tema històric i alhora actual com es la llibertat d'expressió.

Les principals fonts utilitzades per a la realització del treball han estat articles de revistes i noticiaris comarcals, els *Aplequers*, revistes pròpies de l'*Aplec*, i fonts orals de persones que han participat alguna vegada en l'organització de l'*Aplec*.

Finalment, les conclusions tretes de la recerca se centren en l'evolució de l'*Aplec dels Ports* i la seva importància a la comarca. El moviment ha sofert molts canvis al llarg dels anys però segueix mantenint la seva essència, la seva organització, celebració i objectius han variat poc des dels inicis, això podria ser un símptoma d'estancament en el procés de reivindicació. D'altra banda, l'*Aplec* segueix sent un nexa d'unió per a la gent dels Ports, que recorda les seves arrels, la seva identitat i la cultura comú, any rere any.

1. Història de l'Aplec.

1.1. Naixement.

Al juliol de l'any 1978 dues paraules que pareixien noves començaven a escoltar-se pel poble de la Todolella, *L'Aplec dels Ports* prenia forma en aquest indret del nord de la província de Castelló. Les inquietuds dels joves d'aquest territori havien començat a fer-se notar en la dècada dels 70, durant els últims anys de dictadura, arran de l'èxode rural començat ja deu anys abans i que estava produint un greu despoblament. Aquest sentiment de pertinença a la terra i les ganes de reviscolar-la anaven lligades a la defensa de la seva llengua i cultura. Era un moviment polític paral·lel a la carrera d'eixida del franquisme.

El franquisme havia produït una centralització on les comarques rurals resultaven ser les més perjudicades. Aquests moviments pretenien reviscolar la cultura dels pobles valencians, «calia construir el País des de baix, des de les seves comarques» (Serret, 2016:186). La lluita de la ciutadania era necessària per a recuperar la cultura perduda. Aquestes ganes de recuperar-la i també de reviscolar la terra en la que vivien es va traduir en iniciatives com la que representa la revista *Els Ports* i els seus diferents intents de consolidació, la creació d'associacions com *l'associació cultural i comissió de normalització lingüística dels Ports*, els membres de la qual formaren part de les primeres comissions organitzadores de l'*Aplec*, així com de les diferents iniciatives culturals i de defensa lingüística de la comarca que es van anar desenvolupant durant els últims anys de franquisme i primers anys de democràcia.

I perquè a aquesta iniciativa se li va dir *Aplec*? Per a respondre cal buscar la definició d'aquesta paraula. *Aplec* prové de *aplegar*, que vol dir «fer que una cosa estigui junt a una altra» o «Reunir, congregar» (Acadèmia valenciana de la Llengua, 2018). Per tant *Aplec* és el substantiu d'*aplegar*, és a dir, la reunió. Es defineix com:

[aplék]

1. m. Grup de persones o de coses reunides o aplegades.
2. m. Reunió de gent, generalment a l'aire lliure, amb motiu d'una festa o una celebració determinada.
3. m. RAM. Reunió de ramats a la muntanya.

(Acadèmia valenciana de la Llengua, 2018)

És curiós ressaltar que una de les definicions fa referència a «reunió de ramats a la muntanya», coincidint a la cultura ramadera que predomina en aquests pobles de l'interior nord de Castelló, i que va ser un dels impulsos econòmics més forts en aquells anys per tal d'aconseguir que la població es mantingués o inclús que creixés. L'elecció d'aquesta paraula *Aplec* per a fer referència a la celebració comarcal no podia ser més encertada, a més, al ser una paraula en desús, recorda a la reivindicació de la llengua perduda.

També va ser una decisió premeditada la d'elegir el nom d'*Els Ports* per a definir la zona geogràfica on s'anava a celebrar aquesta reunió comarcal. Era un tema polític on el debat s'allargava fins a la costa de Castelló, ja que anys abans s'havia decidit englobar a tots els pobles de l'interior i nord de Castelló dins del marc geogràfic castellanitzat del Maestrazgo. Però el lligam identitari el tenien ben clar els habitants dels Ports.

Així va ser com el 30 de juliol de 1978 en la Todolella, l'*Aplec dels Ports* havia trobat l'escenari en aquest indret de la comarca, arran del treball d'alguns joves convençuts a recuperar i reivindicar la seva llengua, cultura i en definitiva la seva identitat. El periodista Toni Mestre conta com l'any 1977 es va ficar en contacte amb un jove Morellà, Ximo Puig, actual president de la Generalitat Valenciana, per suggerir-li la creació d'aquest projecte. El mateix any, uns quants joves de la comarca, entre els quals es trobaven Ferran Guardiola, Carles Sangüesa, Julio Tena, Rafael Serret, Javier Fabregat o Manuel Clemente, es reuniren a Cincorres per tal de començar a preparar-ho tot. Així es decidia que l'últim diumenge de juliol es celebraria a la Todolella un acte reivindicatiu que portaria com a nom *Aplec* (*Aplec dels Ports, El batec d'una comarca, 2013: 3:30'*).

Un primer any complicat, on no es podia arribar a imaginar que 40 anys després la festa continués viva i amb les magnituds que ha aconseguit quasi des del principi. L'elecció del primer lloc on celebrar l'*Aplec* no va ser cosa de l'atzar. La Dansa Guerrera de la Todolella estava molt present quan en les reunions de joves es parlava de la recuperació de la cultura comarcal, per aquesta raó va ser el bressol d'aquesta dansa qui va acollir la primera edició. Aquesta dansa va ser un dels símbols i acte indispensable de l'*Aplec dels Ports*. Al contrari del que es podia pensar, aquí no importava ni les dimensions de la ciutat, ni la quantitat de població, ja que Todolella era en aquell moment una de les poblacions més menudes de la futura roda de l'*Aplec*.

Encara que els primers anys l'assistència fou principalment de la comarca, en només quatre anys ja es va notar la força de l'esdeveniment ampliant els actes i dies de festa. Les primeres actuacions també foren de tradició comarcal: La Dansa Guerrera de

Todolella que actuava quasi tots els anys, les rondalles de Cincorres i Morella al segon *Aplec*, grups de danses i dolçainers i tabalers dels pobles dels Ports eren qui ambientaven la festa. Però l'afluència de gent va fer que es buscaren actuacions de renom per poder donar-li una espenta a la festa. Actuacions com la de José Antonio Labordeta, Al Tall, Ovidi Montllor o Maria del Mar Bonet entre altres es convertien en l'espectacle principal de la festa i un reclam per a nou públic que anava creixent. Tal com explica Rafael Serret «a La Mata [...] la festa ja va començar en dissabte amb repartiment de calmant i l'actuació de dolçainers, tot per incentivar la zona d'acampada» i a al sisè Aplec a Herbers «és important assenyalar els actes que es van fer prèviament » (Serret, 2016: 190). La primera roda de l'*Aplec* van ser nou anys de consolidació d'aquesta festa, que quedava completada amb els pobles de Todolella, Cincorres, Villores, La Mata, Vilafranca, Herbers, Forcall, Morella i Sorita.

1.2. Context històric.

Per a explicar el context històric en el qual sorgeix l'*Aplec*, primer cal saber d'on naix aquesta comarca dels Ports. Per a resoldre-ho és necessari tindre clar que és una comarca, a partir de quines característiques la defineixen i les raons per les quals certs pobles pertanyen a ella i altres no. També és necessari saber l'origen històric de la comarca per entendre el sentiment de pertinença que tenen els pobles a ella. Definir la comarca d'Els Ports fou una de les raons i reivindicacions de l'*Aplec*, a causa dels intents de confusionistes d'incloure tot aquest territori de nord interior i coster de la província de Castelló i part de la de Terol dins del nom de *Maestrazgo*. Cada poble sap de les seves similituds amb els pobles que hi pertanyen i les seves diferències amb qui no. Intents polítics havien fet que durant bona part de la meitat del segle XX els límits comarcals es diluïren i el nom d'Els Ports es perdés. Per això la definició i delimitació de comarca d'Els Ports és tan important dins del context històric.

Una comarca és:

Comarca [komárka]

1. f. GEOGR. Extensió de territori, més reduïda que una regió, a la qual donen una certa unitat factors com ara les relacions de veïnatge entre els llocs que la constitueixen, unes condicions naturals comunes o uns fets històrics compartits.
2. f. DRET. Entitat local de caràcter territorial constituïda per l'agrupació de municipis contigus.

(Acadèmia valenciana de la Llengua, 2018)

Una comarca per tant és «el conjunt de terres, pobles i gent que viuen condicions de vida similars» (Els Ports, 1978: 3). La cultura, geografia, història i economia són els trets característics que definiran aquestes condicions de vida d'Els Ports. Aquests també són els motius pels quals els pobles s'hauran de mantindre units per sobreviure a la despoblació. La comarca dels Ports està ben delimitada, al voltant de la ciutat de Morella. Els pobles que la conformen són: Morella, Xiva, Palanques, la Pobla d'Alcolea, Herbasset, Salvassòria, Forcall, Olocau del Rei, La Mata, Portell, Castellfort, Cincorres, Vilafranca, Catí, Vallibona, Todolela, Saranyana, Sorita, Ortells, Herbers, Villores i els pobles dels dominis del monestir de Benifassà: Tinença-Bel, la Pobla de Benifassà, el Bellestar, el Malgraner, Fredes, Coratxà, el Boixar i Castell de Cabres.¹

Les característiques geogràfiques que delimiten aquesta comarca són prou clares, el mateix nom ho diu, els Ports tenen una altura muntanyosa considerable, el que fa que les condicions climàtiques afecten a la producció agrícola i ramadera, és a dir, a la producció econòmica. També la hidrografia marca aquests límits de comarca. Els rius que reguen les terres d'aquests pobles pertanyen a aigües de l'Ebre, a diferència de les del Maestrat, que van a parar directament al Mediterrani. Encara que les males comunicacions, degudes a la marginació notable, per part de les administracions públiques, quant a infraestructures, donaven lloc a confusió en alguns pobles. Per aquest motiu alguns pobles de la Tinença de Benifassà s'agrupaven al Baix Maestrat. L'economia comarcal també és un nexa d'unió entre els pobles dels Ports. A excepció de Catí i Vilafranca, que podrien estar més lligats a la de l'alt Maestrat, en la resta predominava a mitjans del segle XX l'agricultura, quasi tota de secà. «Mai Morella i Els Ports foren Maestrat» (Els Ports, 1978: 4), però aquesta reivindicació no només té motius geogràfics o econòmics, sinó que també atén a raons històriques.

La comarca històrica dels Ports té el seu origen en la conquesta cristiana del segle XIII. A la fi de l'any 1231, el noble aragonès Blasco d'Alagó conquista la vila de Morella i, en els dos anys següents, el seu exèrcit sotmet la resta de llocs que integren el seu terme. L'abril de 1233, el noble concedeix la carta pobla de Morella i a través d'aquest document, ja defineix els límits del nou senyoriu cristià. Que pràcticament no s'ha modificat fins l'actualitat. Així mateix, mitjançant aquesta escriptura, es basteix l'estructura a partir de la qual s'organitzarà el territori en els segles següents. En concret, Alagó funda una vila que assoleix totes les característiques d'un centre urbà i esdevé la

¹ Annexes, imatge 1.

plaça més important en la regió frontera entre Catalunya, Aragó i València, mentre que, en els anys següents, crea un conjunt de comunitats rurals que omplim la xarxa de poblament de la comarca.

Assentades aquestes bases, aquesta estructura es desenvolupa durant tot el segle XIII gràcies al procés de consolidació que posa en marxa la monarquia després del traspàs del senyoriu al patrimoni reial el 1239 i, a l'inici de la centúria següent, l'articulació del territori ja està plenament consolidada. A principis del segle XIV, la vila de Morella encapçala un terme particular que comprèn els llocs de Xiva i Palanques, que obtenen la consideració jurídica de *carrers*. Aquestes modestes comunitats rurals assoleixen una personalitat jurídica pròpia i tenen un mínim sistema de govern municipal per gestionar les qüestions comunitàries, encara que depenen en molts dels assumptes quotidians de les decisions preses dels dirigents de la vila, com el pagament dels impostos i l'exercici de la jurisdicció. A banda d'aquests dos llocs, el terme particular de la vila també està integrat per un bon grapat de masos i centres de població de major entitat, com ara la Poble d'Alcolea, Herbeset i Salvassòria, que estan sota el designis de les autoritats Morellanes.

Per un altre costat, la vila també se situa al capdavant d'un terme general, que està compostat per un conjunt d'aldees i llocs de senyoriu. Entre les primeres, hi ha un total de nou comunitats rurals, que són el Forcall, Olocau del Rei, La Mata, Portell, Castellfort, Cinctorres, Vilafranca, Catí i Vallibona. Es tracta de centres de població d'una entitat mitjana -tenen entre les 100 i les 300 cases, depenent de l'època- i que tenen la consideració jurídica d'*aldea*. D'aquesta manera, les comunitats rurals tenen una gran llibertat d'actuació respecte a la vila, ja que poden gestionar de manera autònoma els afers quotidians de govern local, poden exercir la jurisdicció a l'interior dels termes municipals i també tenen la capacitat de recaptar impostos a nivell local.

Ara bé, aquestes facultats de les aldees són qüestionades de manera sistemàtica per la vila de Morella, que pretén obtenir el control ple sobre els centres rurals del seu terme general, Això provoca l'inici d'un conflicte el 1307 que, en una primera etapa, s'allarga fins 1412. Durant tot aquest temps, hi ha diferents episodis de confrontació, al llarg dels quals es defineixen de manera progressiva les parcel·les de poder que pertanyen a cada part, encara que la tendència és la d'enfortir a la vila per sobre de les aldees. Finalment, la derrota de les aldees en la guerra civil que acaba en 1412 provoca la fi de la lluita entre els dos bàndols i, sobretot, contribueix a l'acceptació de la sentència de 1389, que estableix una regulació de l'estatut en la relació entre la vila i les aldees que es

manté estable fins 1690, quan els centres rurals aconseguixen la independència de Morella.

Finalment, a banda dels carrers i les aldees, el terme general de la vila es completa amb petits llocs de senyoriu, que pertanyen a diferents cavallers o burgesos de la vila al llarg dels segles medievals, com la Todolella, Saranyana, Sorita, Ortells i Herbers. Aquests llogarets mantenen la seua autonomia per la seua condició senyorial, però els personatges que ostenten la titularitat poden presentar poca resistència a les escomeses de Morella. En conseqüència, a poc a poc es pleguen al davant de la fortalesa de la vila i resten sota la supremacia política, fiscal i jurisdiccional de Morella. A tots aquests llocs de senyoriu s'hi afegeix Villores, que resta en mans del monestir de Sixena, i hi ha també el monestir de Benifassà, senyor de les vuit comunitats rurals de la Tinença -Bel, la Pobra de Benifassà, el Bellestar, el Malgraner, Fredes, Coratxà, el Boixar i Castell de Cabres-, que pràcticament forma una subcomarca per la grandària del senyoriu i les particularitats geogràfiques, polítiques, socials i econòmiques. A diferència de la resta de senyors amb possessions al terme general de Morella, el monestir de Benifassà té la capacitat suficient per oposar-se als dirigents urbans i, a la fi del segle XIII, s'inicia una tensa disputa entre les dues parts que coneix molts episodis de discòrdia al llarg de les centúries següents.

Així doncs, durant els segles medievals, es forja una estructura d'organització del territori que defineix les bases territorials de la comarca dels Ports i que, a més, es manté intacta fins la fi del segle XX. En efecte, malgrat que les aldees obtenen la independència de Morella l'any 1691, l'estructura territorial no es desfà. A partir d'aquest moment, els centres rurals obtenen plenes capacitats de gestió dels afers propis, però segueixen participant en els òrgans de gestió de la comarca i també segueixen pertanyent a la intendència de Morella. Ja en el segle XIX, quan es basteix el sistema de províncies i partits judicials, que substitueixen als antics senyorius, es manté la unitat de la comarca, ja que la vila de Morella encapçala un districte judicial que engloba als antics carrers, aldees i llocs de senyoriu. De fet, aquesta unitat només es trencarà amb les divisions administratives fetes a la fi del segle XX, arran dels diferents projectes de comarcalització que s'implanten a partir de l'aprovació de l'estatut d'autonomia i la creació de la Generalitat Valenciana el 1982 (Royo, 2018).

El 20 de novembre de 1975 es posava fi a 36 anys d'una llarga dictadura i el seu legat va passar en mans del rei Joan Carles de Borbó tan sols dos dies després, tal com ordenava la *Ley de Sucesión*. Trenta sis anys de repressió institucionalitzada de la política

i cultural que produí una centralització política on Moviment Nacional era l'únic partit polític i les Corts l'òrgan superior que regulava totes les decisions de l'Estat. La llei d'Unitat Sindical suspenia, a excepció de l'Organització, qualsevol opció de reunió sindical. El pla d'adoctrinament propaganda i mobilització social preparat pel govern de la dictadura imposa una Llei de premsa on quedava fora qualsevol possibilitat d'informació que no fóra afí al feixisme, així s'anava formant una única cultura popular i consciència col·lectiva. La cristianització també fou un factor decisiu en l'eliminació de qualsevol tret cultural que no estigués vinculat a aquesta religió, amb la depuració de biblioteques públiques o la creació d'oratoris en centres d'educació (Casanova, 2017).

En el País Valencià la repressió va ser una arma rotunda front a la cultura regional. Pel que fa a la premsa, únicament quedava autoritzat, en un principi, la publicació del diari *Levante*, més tard inclourien *Las Provincias*, *Jornada* i *La Hoja del Lunes*. El valencià desaparegué com a llengua pública i per tant, com a tret cultural representatiu de la població degut a que, per al govern central, aquests nacionalismes atemptaven contra la unitat Estatal. Però aquestes prohibicions no feren que es perdés el sentiment de pertinença a una cultura i a una terra. La institucionalització cristiana va fer desaparèixer durant uns anys moltes tradicions locals paganes, en la zona dels Ports Les danses Guerrerres de la Todolella van ser un símbol de recuperació d'aquestes tradicions, el mateix va passar amb l'Onso de La Mata, o el carnestoltes que es celebrava en quasi tots els pobles de la Comarca, que quedaren eliminats durant els 36 anys que durà la dictadura.

A partir dels anys 60 els moviments socials d'oposició començaren a cobrar vida contra l'Espanya unitària Franquista. Començaren reivindicacions laborals però que tenien un transfons polític considerable. Així començà un nou sindicalisme amb CCOO i la Unió Sindical Obrera (USO). També apareixen durant aquests anys els moviments de protesta estudiantil amb la creació del seu propi sindicat (SEU). Joves eclesiàstics començaren a distanciar-se del règim i adoptaren una actitud crítica cap a la dictadura, així com en alguns oficials de l'exèrcit. Els populars moviments veïnals de les grans ciutats que demanaven més atenció per part de les administracions, pareixen inspirar, junt amb els moviments estudiantils, aquestes reunions comarcals d'on sorgí la idea de l'*Aplec dels Ports*. Tots aquests conflictes socials portaren a l'organització política d'una oposició cap al franquisme que va anar augmentat considerablement, representat amb vagues i manifestacions arreu del territori. Aquest considerable increment de la conflictivitat social va originar la reorganització política d'antics partits polítics i noves organitzacions

d'oposició al règim franquista. Els partits nacionalistes van ser els que a partir de 1968 començaren una forta lluita contra aquest estat autoritari.

La comarca dels Ports va patir un fort i greu èxode rural cap a la ciutat i l'estranger (sobretot a països europeus com França i Alemanya) i que va afectar a la demografia, disminuint considerablement la població fins a originar la completa despoblació d'alguns pobles de la zona. La xifra total de començament de segle era de 20000 habitants aproximadament entre tots els pobles dels Ports, l'any 78, acabada la dictadura només quedaven unes 8000 persones. Morella tenia, l'any 1910, 6722 habitats, en 1991 s'havia reduït a 2879 (Gamundí Carceller, 1994: 186). Però van haver altres municipis molt més perjudicats, on aquest èxode quasi fa desaparèixer el poble. Castell de Cabres és un dels pobles on més destacada és la despoblació, baixà de 434 habitats en 1910 a 24 persones l'any 1991 (Gamundí Carceller, 1994: 21). Xiva comptava amb 614 habitants l'any 1910 i 71 anys després només quedaven 72. La indústria minera de ferro i carbó que mantenia en vida a Vallibona va anar desapareixent juntament amb la població d'aquesta vila que es quedava en 92 habitants l'any 1991 després d'haver acollit a 1702 persones l'any 1910 (Gamundí Carceller, 1994: 332). La crisi de l'agricultura tradicional, caracteritzada pel treball d'abundant mà d'obra i la subsistència del minifundi, va portar a la industrialització i mecanització d'aquest àmbit econòmic. Però la industrialització no va triomfar en aquesta zona, l'esperança de la fàbrica Giner es trencava amb el seu tancament l'any 1926. La ramaderia que era un fort sustentó econòmic per als habitants, es va impulsar els primers anys de la democràcia amb l'obertura de granges avícoles i de porcs, el que va ajudar a mantindre lleugerament estable la població dels Ports.

Entrats en la dècada dels 70, i amb el règim franquista passant pels seus últims anys de vida, els joves veien la necessitat de defensar una bona eixida cap a la democràcia i l'autonomia de cadascun del territori. Amb el primer Govern democràtic es crea una Constitució, que recull, en el títol VIII, L'Organització territorial de l'Estat. Aquest apartat atorga la possibilitat de creació de Comunitats Autònomes i declara que l'Estat haurà d'organitzar-se en municipis, províncies i Comunitats Autònomes. Primer es concediren les *preautonomies* de Catalunya, Galícia i País Basc, la de València no va arribar fins al 10 d'agost de 1982, quan s'aprova la Llei de l'Estatut d'autonomia. Aquest atorgava al territori una sèrie de competències. La Generalitat, també, com a òrgan de govern havia de vetllar per la defensa de la cultura valenciana, això incloïa la llengua que, després de quasi 40 anys de repressió, a la fi es mereixia la condició de cooficialitat amb el castellà.

1.3. Reptes i objectius que plantegen fer el primer Aplec.

El territori valencià havia patit durant quaranta anys una centralització política, i com a conseqüència una regressió cultural que estava produint la perduda dels nexes d'unió identitaris. Tradicions, festes o celebracions havien sigut censurades pel fet de no ser afins a l'ideal del règim que estava governant l'Estat Espanyol. L'*Aplec* es proposava com a aparador de les tradicions i la llengua valenciana. A més a la comarca dels Ports se li sumava una altra problemàtica, la despoblació estava afectant als pobles que la formen, i la seua gent volia quedar-se. Molts lemes han sigut els que representen aquest sentiment: «Fem que la comarca *alce* el vol»². L'*Aplec* d'Els Ports celebrat a La Mata l'any 2009 també feia una crida a la unió de tots per a poder viure allí amb «Una comarca unida, una comarca viva», i a Morella l'any 2005 el lema era contundent: «Som una comarca viva». Encara que els lemes *aplequers* van començar a introduir-se més tard a les característiques de la festa, ja que el primer que es troba datat és de 1988, a l'*Aplec* de Cincorres, quan les magnituds d'aquesta festa havien arribat a unes dimensions considerables. Amb «Un *Aplec* és cosa de tots»³ Cincorres recordava que aquesta festa únicament podia organitzar-se i realitzar-se amb el suport de tot un poble, menuts i grans havien de col·laborar per a poder dur a terme l'*Aplec*.

El dubte més gran que se'ls platejava als primers joves que organitzaren la festa fou la reacció de la gent d'Els Ports. Era una cosa de la gent de la comarca i per a la gent de la comarca però no tots els que hi vivien allí podien tindre les mateixes idees. L'Objectiu era reivindicar, tots units, una cultura que havia sigut seua i unes necessitats urgents per a viure dignament a Els Ports. L'*Aplec* es platejava com una festa amb certa connotació política i en aquells anys de transició, el debat polític encara era un tema el qual la gent li tenia cert respecte. Venien d'anys de censura on parlar de política estava penat i s'havia convertit en un tema tabú. Les eleccions realitzades aquell mateix any encara havien fet separar més a la gent quan es parlava d'aquest tema, per això sabien que segurament aquest *Aplec* no agradaria a tothom.

Al primer *Aplec* l'any 1978 a la Todolella van patir les conseqüències d'aquests descontents per part d'algunes gents. Aquells que volien la unitat Espanyola i que, per tant, perseguen la diversitat, també van intentar sabotejar l'*Aplec*. Tal com conten a la revista *au!*, la cançó que cantava Al Tall l'any 1976 cobrava vida en aquell poble de la

² Lema de l'*Aplec dels Ports* a Portell l'any 2004.

³ Lema de l'onzè *Aplec* d'Els Ports celebrat a Cincorres l'any 1988

comarca. «Que vinga, que vinga, que vinga la llum, i que al senyor alcalde li peguen en lo cul; les bigues són plantades i la llum ja vindrà, i que el senyor alcalde se'n vaja a Panamá.», i així va ser com unes dos-centes persones que aquell dia gaudien de la vetllada tingueren que quedar-se a fosques més d'una vegada, mentre les autoritats municipals, militars i eclesiàstiques vigilaven aquell *Aplec*, que només acabava de començar. Pot ser aquestes dificultats van ajudar encara més a nodrir d'il·lusió als joves per la reivindicació de la cultura comarcal. Poc van tardar els joves de Cíntorres en oferir el seu poble per a aquesta celebració.

Reivindicar la identitat del poble Valencià i de la comarca dels Ports era un objectiu indubtable per a l'*Aplec*. El cantautor Paco Muñoz cantava durant la vespra del primer *Aplec* a la Todolella aquella cançó que deia «D'altres guerres hem patit, tot ha anat costera avall, ens robaren la consciència, per això hem estat callats. Què vos passa, què vos passa, què vos passa valencians, el nostre País vol viure sense perdre la identitat.» Estes paraules li anaven com anell al dit a l'*Aplec*, qui no volia perdre la història que tants anys havien viscut les pedres que formen els pobles d'aquesta terra. Una història amb una autenticitat que havia perdurat durant segles i que no podia deixar-se perdre per culpa de la pèrdua de llibertat que havien sofert els veïns durant els últims anys. Una falta de llibertat que havia "tallat" la llengua Valenciana, un dels trets més identificatius, que marcava els orígens de la història dels Ports.

Aquesta llengua estava present diàriament en les vides dels ciutadans *portencs*, per això l'*Aplec* volia reivindicar la seva presència, no només en l'àmbit privat. Conèixer-la i escoltar-la en l'àmbit públic era una àrdua tasca després de tots aquells anys de censura. Un dels reptes de l'*Aplec* era mostrar el Valencià per a reivindicar la seva presència. Per això s'intentà des d'un principi parlar, presentar, escriure, manifestar-se o cantar en valencià. Es veuen les dificultats a l'hora d'escriure correctament amb aquesta llengua amb les primeres publicacions de la revista *Els Ports* per exemple, on encara s'escrivia alguna cosa en castellà. També veiem com en l'esborrany del programa del primer *Aplec* a la Todolella⁴, inconscientment segurament, es feia una introducció en castellà. La cançó catalana tampoc estava ben vista en aquells temps, però els qui la cantaven tenien ganes de mostrar-la. Com conta Toni Mestre, Paco Muñoz només cobrà el viatge per vindre a cantar a la Todolella l'any 1978, i el grup de danses Alimara ficaren les mateixes condicions (Mestre, 2002).

⁴ Annexes, Imatge 2.

L'*Aplec* volia prendre partit, paral·lelament amb els ajuntaments, en la política dels Ports, intentant fer arribar a les institucions democràtiques les seves problemàtiques i inquietuds. A la revista *Els Ports*, els joves de la comarca, que ja havien organitzat el seu primer *Aplec*, defensaven les institucions de les Comunitats autònomes. Però com diuen ells «cal que els valencians recolzem el Consell, però que el recolzem críticament» (*Els Ports*, 1978: 6) exigint i defensant els drets i oportunitats que es mereix el poble valencià, sabent veure els problemes que existeixen i tindre voluntat per ficar solucions. Però sobretot el que li exigia la gent de la comarca a través de la veu de la revista, de l'*Aplec*, de manifestos i altres reivindicacions era que es potenciés el creixement econòmic d'arreu de tot el territori. Les mancances econòmiques eren evidents i feia falta voluntat política per a poder oferir una vida digna als Ports.

Els mateixos que estaven organitzant aquesta trobada, eren els que havien de marxar per poder treballar, estudiar i en definitiva, viure. Però l'exili de la comarca no era voluntari, les possibilitats laborals, econòmiques i culturals eren escasses. Els joves reivindicaven, a través de l'*Aplec*, que es volien quedar allí, i per a aconseguir-ho necessitaven polítiques de discriminació positiva que afavoriren la creació de llocs de treball, que facilitaren les vides de qui sobrevisquessin a la despoblació oferint-los uns serveis dignes en matèria de sanitat, educació o cultura, que es milloraren les infraestructures i les comunicacions.

La comarca dels Ports està allunyada de grans nuclis urbans, l'hospital més proper estava a Castelló a uns 100 kilòmetres en cotxe i per anar a la universitat quasi tots els joves havien de marxar a València. A aquestes distàncies se li sumava la dificultat de circular per carreteres estretes, amb unes condicions que molt tenien que envejar a les que comunicaven les grans ciutats de la costa.

Però no era tot aquell *Maestrazgo* qui tenia aquests problemes, sinó una part d'ell, Els Ports. Poca gent coneixia Els Ports com a nom comarcal en aquell any 1978. L'*Aplec* es comprometé a recuperar aquest nom i reivindicar-lo davant les institucions per a fer real la seua oficialitat. Aquest nom no pretenia separar els pobles dels Ports dels veïns del Maestrat, del Matarranya, de la Terra Alta i del Montsià, sinó apostar per la diversitat cultural identitària i la rigorositat històrica que marcava els límits territorials. El *Maestrazgo* havia penetrat en la ment dels *portencs* i pareixia no ser fàcil canviar-ho, a més, els monòlits construïts a les entrades de cada poble que pertanyien a la mancomunitat, eren una marca difícil d'esborrar, que no ajudava a tornar a la veritat comarcal. Ajuntament i altres entitats tampoc ajudaven, aferrant-se a la idea de formar

una *supercomarca*, on qualsevol poble dels Ports, poc tenia que veure amb poblacions més costeres, com Sant Mateu, on no coincidien ni en les mancances ni en les possibles solucions als problemes.

2. L'Aplec com a oportunitat cultural i de reivindicació d'identitat dels Ports

L'Aplec, per les veïnes i veïns dels Ports, ha significat un nexa d'unió identitari, tots saben d'on vénen, quines són les seves arrels, i a quina terra pertanyen i cada any l'últim cap de setmana de juliol, aquesta celebració serveix d'excusa per a reunir a tots aquells que volen defensar-la. L'Aplec ha calat en aquesta gent i li ha produït un orgull de ser de poble i una estima a les seves arrels. També és considerada la festa no religiosa per excel·lència de la comarca, una trobada cultural i festiva. Quan començà, l'any 1978, era l'única festa laica que es celebrava en qualsevol dels pobles dels Ports, a més, l'organització no era política, ni ajuntaments ni sindicats, sinó de la societat civil. Aquest esdeveniment, que ja s'ha convertit en més que una festa, gràcies a tot el treball i els actes que es realitzen al llarg de l'any, és un mitjà pel qual les reivindicacions prenen la veu més enllà de les muntanyes dels Ports.

L'objectiu més valuós que ha aconseguit l'Aplec és, consagrar la denominació de "Els Ports" per a la comarca, recordant cada any que la gent que viu a aquests pobles pertany a una terra comuna i té unes identitats que els uneixen com a poble. Gràcies a aquest cap de setmana anual en el que es celebra la trobada, Els Ports ha aconseguit traspasar barreres i ja, no només el nom es conegut per la gent que viu en ells, sinó que també sona arreu del País Valencià i de terres veïnes com les catalanes. L'oficialitat del nom s'ha notat en les institucions i fins i tot, s'ha oblidat aquell Maestrazgo, apostant actualment, molts pobles de la comarca, per la marca *Els Ports, és autèntic* com a aparador del turisme comarcal, que impulsa la mancomunitat comarcal dels Ports.

També s'ha aconseguit que algú escolte les reivindicacions que any rere any s'han cridat en els Aplecs. Encara que moltes d'elles segueixen esperant, com la SAMU 24 hores que es porta demanant ja des de fa més de deu anys, altres van prenent forma molt a poc a poc. L'any 2000 a l'Aplec dels Ports celebrat a La Mata tenien un lema molt clar «A tots els Ports carreteres sense clots», atenint-se a les males condicions de les carreteres que, en moltes zones, es feien quasi intransitables. Algunes d'elles, com la CV.14 que uneix la capital dels Ports amb pobles com Villoros o Sorita, han aconseguit aquest objectiu. A finals de l'any 2017, cal remarcar que 17 anys després d'estar reivindicant, han començat les obres de la nacional 232, que comunica la comarca amb la costa. Les corbes de Vallivana sempre han estat un problema per als habitants que han de baixar cap a baix i aquells que vénen a visitar Els Ports. Però l'Aplec no es pot rendir, ja que falten molts clots per tapar. La rambla de La Cana, que comunica Ares amb molts pobles de la comarca, no ha tingut encara una solució definitiva, els pegats que fiquen un any,

desapareixen l'any següent, i l'últim asfaltat deixa una carretera que més bé seria considerada una via de servei. Tampoc hi ha solució per a la CV-120 en el seu últim tram que comunica amb Terol, les obres previstes s'ajornen un any més.

«No a la tèrmica d'Andorra» molt cridat en els *Aplecs* dels anys 80, i del qual encara queden restes visuals per les parets d'algun poble d'Els Ports, o «no al *Fraking*» lema famós en els *Aplecs* de la dècada del 2010, i penjat encara als balcons de les cases, reivindicaven el valor del patrimoni paisatgístic i els perjudicis que açò podia portar. L'*Aplec* ha estat molt conscienciat amb aquest tresor de la nostra comarca, com algun nen deia en la cloenda de l'*Aplec dels Ports* de La Mata l'any 2017 «Els pardals són la nostra banda sonora i els arbres la nostra bandera », un any on els arbres monumentals centenaris van ser els protagonistes de la reivindicació. No tot s'ha pogut aconseguir, la construcció de la tèrmica va ser inevitable, Però les continuades manifestacions i xerrades informatives, sobretot l'any 2013, per a fer front a la fractura hidràulica finalment, l'any 2017 van tenir els seus fruits. Un comunicat del Consell informava de la renúncia de l'empresa que havia sol·licitat l'extracció (Prats Castelló, 2017).

Però si alguna cosa cal destacar del treball de l'*Aplec* és la recuperació de la cultura comarcal i del País Valencià. Moltes són les actuacions que, durant 40 anys de trajectòria, han estat en alguns dels pobles que celebra aquesta trobada, totes elles laiques i valencianes. L'*Aplec* ha aconseguit recuperar la Dansa Guerrera, element conegut arreu del País, en representació de totes aquelles que es ballen als Ports, única cadascuna d'elles. També va fer que la llengua valenciana es poguera cantar en públic, sense que fóra mal vista, incentivant que altres joves, com ara el grup Alimanya, d'arrels Vilafranquines, volgueren cantar com aquells que actuaven als primers *Aplecs*. Va aconseguir que cantautors com Ovidi Montllor o Maria del Mar Bonet pogueren cantar lliurement en aquesta terra i que 40 anys més tard, Obrint Pas, Pepet i Marieta o d'altres més actuals com Auxili o ZOO puguin seguir fent-lo, esquivant les lleis que pareixen haver sortit de les tombes del franquisme i la repressió. No sols s'ha cantat en valencià, també s'ha parlat. Les presentacions de l'*Aplec*, que com ja és tradició es fan la vesprada del divendres, ha servit per a mostrar que és aquesta comarca i el sentiment que produeix viure en ella, amb les actuacions de Xarxa Teatre, el grup Pimpinelles o de la Xalera. Els monòlegs de Xavi Castillo entre altres omplien d'humor i crítica valenciana les vesprades dels dissabtes. Ara potser cal seguir treballant perquè no es talli aquesta llibertat que s'ha aconseguit amb l'esforç dels anys.

Els mitjans pels quals s'han reivindicat les manques dels Ports han sigut molt variats. L'*Aplec* ha hagut d'innovar per cridar l'atenció d'aquells a qui havia d'arribar, i també ho ha fet de la manera més senzilla, amb escrits i manifestes en nom de tot el poble dels Ports. Des del primer any les presentacions de l'*Aplec* estan plenes de reivindicació, amb presentacions més senzilles com les dels seus inicis o d'altres més espectaculars com va ser la de Forcall l'any 1993, amb un espectacle de foc i llum inspirat en el tradicional Sant Antoni, realitzada per Valentí Pinyot, del grup Pimpinelles. (Serret, 2016: 193). També les actuacions que es portaven a l'*Aplec* s'intentava que foren afins a l'ideal d'aquesta festa, i fins i tot alguns grups de música van crear cançons per a la comarca. «Tirem? O estirem! La força de l'*Aplec* ens espenta com el vent.» cantava Al Tall per a l'*Aplec dels Ports* a Forcall l'any 2012. També el grup de música *Maskarats* va fer-ne una l'any 2015 quan tocava a Cinctorres que, amb el títol *Sentiment comú*, reivindicava el sentiment de les persones dels Ports per la lluita que es celebrava a través de l'*Aplec*. I deia així:

Era l'any 78 i una terra va dir prou!
La gent dels Ports es va unir, junts podien sortir del pou.

Una terra, una cultura, empentades a l'oblit.
Una manera de viure que estava penjant d'un fil.

Este sentiment comú
l'ha fet perdurar en el temps.
Festa i reivindicació!
Ja és aquí l'*Aplec dels Ports*!

Una lluita necessària, no exempta de celebracions. Travessà falses fronteres,
l'agermanament és fort.

Cita anual obligatòria: acampem, brindem pels ports.
Res podrà parar este moviment, ni els polítics ni el mal temps.

Este sentiment comú
l'ha fet perdurar en el temps.
Festa i reivindicació!
Ja és aquí l'*Aplec dels Ports*!
Este sentiment comú
l'ha fet perdurar en el temps.
Festa i reivindicació!
Ja és aquí l'*Aplec dels Ports*!

Pepet i Marieta, per la seva part, i junt a altres companys com Aspencat, Obrint Pas i La Gossa Sorda, componien l'any 2016 la cançó *Som l'Aplec*, on contaven de manera festiva que era aquest *Aplec* i aquesta comarca. «Llengua, cultura i sentiment» i «Una comarca en moviment» Era el que destacava aquest grup, de l'*Aplec* i de la comarca d'Els Ports.

Altres han estat les maneres de reivindicar aquestes mancances. L'any 1983 Herbers comença a fer actes previs al cap de setmana, cinemes, xarrades i taules redones per parlar de les problemàtiques de la comarca. Així li seguiren altres pobles fins a instaurar els pro-*Aplecs*, trobades que realitza el poble organitzador durant l'any *aplequer* per, a banda de recaptar diners per poder organitzar l'*Aplec*, abordar temes que durant el cap de setmana no donaria temps o no es podria fer. Els últims anys s'han aprofitat per organitzar taules redones amb un propòsit principal, com organitzar aquest *Aplec* per a que pugui seguir viu i que tots els pobles siguin capaços de celebrar-ho. Aquests pro-*Aplecs* posen en valor la tasca de la gent jove durant tot l'any, per a reivindicar que l'*Aplec* no només és un cap de setmana de feina, igual que els Ports no només és un cap de setmana de festa i de vida. Per altra banda, per a que no tot haja de ser festa, també en els últims anys s'han preparat excursions per les terres dels Ports per a conèixer el patrimoni natural i afegir-li una part esportiva a aquest esdeveniment. Però pot ser que la manera més tradicional de reivindicar l'*Aplec* hagi sigut a través de les manifestacions, que han deixat buits els carrers de la comarca per baixar a la capital castellanenca per demanar els seus drets. Les carreteres sense clots, la central tèrmica d'Endesa, l'eliminació de l'emissió de TV3 a les televisions o el *Fraking* i l'extracció hidràulica han sigut alguns dels motius pels quals els veïns dels Ports han vist necessari manifestar-se, més enllà del cap de setmana de l'*Aplec dels Ports*. A més, m'agradaria destacar com a fet que, malauradament s'està perdent en els últims anys d'*Aplecs*, l'espectacle i la reinvençió que es feia aquells anys 80 quan, per exemple a Forcall es soterrava un pi sec o l'any 1990 quan a La Mata es crema una falla que representava la Central Tèrmica d'Andorra en rebuig a la contaminació.

En definitiva, l'*Aplec dels Ports* ha estat un moviment civil que ha unit tota la gent de la comarca per anar a una sola veu en la defensa dels interessos d'aquesta terra. «Una manera de dir que estem i volem estar ací i farem el possible per viure en la comarca» (El batec d'una comarca, 2013). Així ho expressaven que és l'*Aplec* en el documental gravat per l'organització de l'any 2013 a Morella. Silvia Ferrer, membre de la comissió organitzadora d'*Aplecs*, també ho expressava amb les seves paraules com a un «projecte

per reivindicar-nos de cara a fora», Per la seva part, Rhamsés Ripollés, Alcalde de Morella, ho veia com una manera «d'enfortir la comarca». L'*Aplec* es converteix en un sentiment comarcal d'unió, que fa lligams entre els joves que s'encarreguen d'organitzar-la, qui, a pesar de ser de pobles diferents s'hi hauran de mantenir en contacte si volen tirar endavant aquest esdeveniment. Perquè a la fi cada poble té les seves característiques distintives i les seves diferències però l'*Aplec* és cosa de tots, i és igual per a tots, per tant, serveix de nexa d'unió per a compartir experiències entre la població dels Ports.

3. Trajectòria.

Quan es parla de la roda de l'*Aplec dels Ports*, s'està parlat del llistat de pobles que han organitzat alguna vegada l'*Aplec*. Aquest llistat no és estricte, s'organitza per l'atzar, és a dir, els nou primers anys de l'història de l'*Aplec*, els pobles s'anaren afegint de manera espontània, sense cap regulació més que la de les ganes i la voluntat d'organitzar l'esdeveniment l'any vinent. En segon lloc, se li diu roda perquè no té principi ni fi, quan acaba un poble li toca al següent i així fins a tornar a repetir, d'aquesta manera l'organització de l'*Aplec* va tocant cada any a un lloc i cada un cert temps es va repetint el poble, de vuit a deu anys segons els pobles que decideixen si poden o volen organitzar-ho. En tercer lloc, la roda no és una roda ferma, hi ha any que per uns motius o altres els pobles que havien d'agafar el relleu no es van voler fer càrrec de l'organització. Encara que per a la comarca dels Ports, que un poble no ho pugui organitzar, és una notícia trista, no hi ha cap condició que obligui a ningú a organitzar-ho, la solució és simple, la responsabilitat passa en mans del poble següent de la llista.

El primer *Aplec* va començar l'any 1978 al poble de la Todolella, un *Aplec* senzill però reivindicatiu, que va incitar a organitzar-lo l'any següent a Cinctorres. L'any 1980 més de mil persones es reuniren ja en Villores i l'any següent La Mata va celebrar els quatre anys amb unes senzilles camisetes commemoratives i la plantada d'algunes tendes d'acampada. Vilafranca prenia el relleu l'any 1982, amb el núvol del dubte de si era o no dels Ports. El sisè *Aplec dels Ports* es celebrava a Herbers l'any 1983, i s'introduïren actes previs a la celebració del cap de setmana de l'*Aplec*. Forcall va fer un *Aplec* amb una forta reivindicació en rebuig a la central Tèrmica d'Andorra l'any 1984. El penúltim *Aplec* de la primera roda el celebrava Morella, l'*Aplec* ja s'havia consagrat i el cap de setmana durava tres dies. L'últim poble en afegir-se va ser Sorita, que tancava una exitosa roda d'un *Aplec dels Ports* que ja coneixia tota la comarca.

La segona roda ja tenia l'ordre establert, que començà un plujós 24 de juliol a la Todolella. Cinctorres organitzava el següent any una acampada infantil, l'any 1988. En aquest *aplec* es recordava, amb el lema «Un *aplec* és cosa de tots», que era necessària l'ajuda de tot el poble per poder celebrar-ho allí. Villores era el següent poble de la roda, i així va complir amb les expectatives. Al 1990 La Mata cridava amb un lema reivindicatiu «No a la tèrmica». El següent any, Vilafranca apostava per un *Aplec* per als més joves, perquè l'*Aplec* era per a tots. Herbers posava èmfasi a l'art comarcal l'any 1992. Seguia la roda a Forcall, on destacà l'espectacular inauguració, l'*Aplec* es feia gran i l'afluència de més públic, unes 10000 persones, feia augmentar les ganes de festa, per

damunt de la reivindicació. La roda anava augmentant l'any següent amb la incorporació de Portell. Amb aquest exemple es demostra que quan un poble tenia ganes de lluitar ningú li ho impedia, i no feia falta acabar la roda perquè aquest poble s'incorporés. D'aquesta manera, després de la incorporació de Portell, la roda seguia el seu ordre amb Morella com escenari de la 18a edició de l'*Aplec*. I per últim Sorita acollia unes 12000 persones en el que seria l'últim *Aplec* de la segona roda.

La tercera roda tornava a la Todolella com a punt de trobada. Todolella reivindicava, amb el lema «Tornem a l'*Aplec*», que es recuperés l'essència dels primers *Aplecs*, encara així, l'afluència de públic no va disminuir. Les noves tecnologies s'introduïen a l'*Aplec* amb la utilització d'una pàgina web. L'any 1998, Cincorres prenia el relleu, «Aquesta terra es mou» els lemes començaren a prendre força i el d'aquest any deia així. Villores cridava «Farem camí» al 22è *Aplec dels Ports* que arribava al canvi de segle l'any següent. La Mata acollia aquest canvi de segle amb un *Aplec* que reivindicava que «A tots els Ports, carreteres sense clots». L'any 2001 Vilafranca deia amb el seu *Aplec* que estaven fent comarca, amb el lema «Fem comarca, fem *Aplec!*». Herbers celebrava els 25 anys d'*Aplec* amb una completa exposició de totes les edicions nomenada de la mateixa manera que el lema que marcaria aquesta edició, «25 anys fent comarca». Forcall tornava a acollir l'*Aplec* l'any 2003 amb el lema «Estem ací». El 27è *Aplec* a Portell cridava «Fem que la comarca *alce* el vol». I Morella acabava la roda amb el lema «Som una comarca viva», que pareixia trencar-se l'any següent quan Sorita i Todolella es baixaven de la roda. D'aquesta manera, l'any 2006, l'últim de la tercera roda, es quedava sense *Aplec*.

Cal fer un incís en aquest punt per explicar els motius que van tindre aquests dos pobles i també Portell, que també es baixa de la roda l'any 2013. L'*Aplec* ha agafat unes magnituds impensables quan es va preparar el primer *Aplec*. Més de 5000 persones visiten tots els anys, l'últim cap de setmana de juliol, la comarca dels Ports. Són pobles que, a excepció de Morella i Vilafranca, compten amb menys de 500 habitants, per tant, en un cap de setmana es multiplica per 10 la població. Hi ha pobles, que es poden veure desbordats per tota la tasca que comporta preparar un esdeveniment així. Infraestructures que no poden albergar tanta gent, problemes burocràtics que compliquen encara més les tasques d'organització, i falta de joves que estiguin disposats, i tinguin temps d'organitzar una festa així. També ha portat a debat la manera de celebrar l'*Aplec*, que en les últimes dècades es basa més en la festa que en el tema reivindicatiu.

L'any 2014 es celebrava a Todoella una reunió comarcal per debatre aquests problemes. En aquella reunió, els joves del poble van plantejar fer un *Aplec* més menut, tornant als orígens, a la reivindicació i posant èmfasi en la cultura comarcal com a protagonista. Però la pregunta que es van fer tots és: després de tants anys de consolidació era possible reduir de sobte les magnituds?. Seguiria acudint la gent encara que les actuacions no foren les millors? I el més important, podria perjudicar i esborrar tot el que havia fet l'*Aplec* fins aleshores? Les reivindicacions de l'*Aplec* havien aconseguit arribar a molts llocs i pot ser, si es feia més menut, la repercussió també disminuiria i amb ella, els objectius que tenia la celebració.

Amb el trist final de la tercera roda, la quarta començava amb més forces que mai, «Reviscolem!», així ho van dir ben alt a Cíntorres. Villores, al 2008 llançava una indirecta a aquells pobles que havien dit que no amb el seu lema «Si volem, podem!», amb el que volien expressar que per més menut que sigui el poble, o dificultats pugui trobar, si uns pocs tenen ganes, l'*Aplec* tirarà endavant. La Mata deia en 2009 que «Una comarca unida és una comarca viva», apel·lant a la unitat per fer la força. Vilafranca rebia el 32è *Aplec dels Ports*, i el seu lema deia «Tota pedra fa *Aplec*». Les parets de pedra en sec és un element característic d'aquest poble. El lema comparava les parets amb l'*Aplec* i les pedres a qualsevol ajuda o col·laboració amb l'*Aplec*. Herbers, l'any 2011 reivindicava l'*Aplec* com «la veu d'una comarca». Després de la baixa de Portell, Forcall celebrava el 34 *Aplec dels Ports* amb el lema «Tirem? O estirem!» que preguntava als *portencs* si es rendeixen o per altra banda segueixen lluitant (*Aplec dels Ports*, 2012). El penúltim en celebrar la roda, serà Morella, amb el lema «Ací i ara» com a introducció de les reivindicacions que es van fer aquell any «Ací i ara defensem el territori. Ací i ara volem un territori lliure de *fraking*. Ací i ara desenvolupem alternatives per evitar la despoblació.» (Anònim, 2013). I aquesta volta sí, Sorita tancava la quarta roda *aplequera* amb el lema «Pel Passat, present i futur: Rodem». ⁵

L'última roda, que no ha acabat encara, començava «Teixint el futur» a Cíntorres, fent referència a les tradicionals faixes que s'elaboren en aquest poble. (*Aplec dels Ports*, 2015). Villores, recordant el caòtic últim *Aplec* que va celebrar, on quasi tot el cap de setmana va estar passat per aigua, aquest any ironitzava amb la situació dient que per les seves arrels es mullaven. L'últim *Aplec* celebrat d'aquesta roda ha estat a La Mata. En aquest poble hi ha una dita popular que diu «A La Mata qui no és gat és gata i

⁵ Annexes, cartells de l'*Aplec*. Tots aquests lemes estaven plasmats de manera imprescindible, i inspiraven els cartells de l'*Aplec*.

qui no mossega arrapa.» L'organització de l'*Aplec*, fent referència a aquesta dita, deia que volia lluitar per la seva comarca així: «Arrapem pels Ports, defensem *lo nostre*». Aquest any 2018 li toca la roda a Vilafranca, ja està quasi tot preparat, el cartell, actuacions i el lema «Una terra plena de vida», reforçant el què tenen de bo en aquesta comarca dels Ports. Ara únicament cal esperar que el diumenge a la cloenda, joves d'algun poble dels Ports, esperem que d'Herbers, pugen a l'escenari per a comunicar que agafen el relleu de l'*Aplec*.⁶

⁶ En els manifestes dels Aplquers, la revista, o programa informatiu de l'*Aplec* trau cada organització tots els anys des del 2000, s'expliquen tots aquests lemes i el seu perquè.

4. Estructura i gestió de l'Aplec.

4.1. Com s'organitza l'Aplec.

L'*Aplec dels Ports* és una celebració laica organitzada per la societat civil. Són els joves dels pobles de la comarca qui cada any prenen el relleu per formar part de la comissió que prepararà l'*Aplec*. La decisió és voluntària i sense ànims de lucre. Els organitzadors mai són especialistes o professionals en matèria d'organització d'esdeveniments, ni en gestió festiva o gestió cultural. D'aquesta manera, els joves de la comarca es formen mitjançant l'*Aplec*, què els serveix per aprendre, per posar en valor la responsabilitat, l'esforç, i el treball ben fet. Per tant l'*Aplec* també serveix d'ajuda individual per formar personalment als joves de la comarca.

L'organització, una mica desestructurada, es regula lleugerament des de l'any 2006 quan es creà una Associació, l'Associació cultural de l'*Aplec dels Ports*. Els membres d'aquesta passaran de poble en poble, seguint el mateix ordre de la roda. Aquesta associació també tenia un altre propòsit més que el de regular l'*Aplec* com a entitat. Era una manera de passar el legat i amb ell la informació i experiència d'un any a l'altre. També facilitava els problemes burocràtics que sorgien d'organitzar aquest esdeveniment i que cada vegada eren majors. Que fóra una associació la qui representava l'organització de l'*Aplec* i que fóra la mateixa tots els anys avançava els tràmits per a preparar-ho tot. També, junt a la seva creació s'acordava fer un relleu econòmic simbòlic per a poder ajudar a iniciar l'*Aplec* l'any següent.

Dit açò, cal fer una breu explicació de com s'administra el tema econòmic. L'*Aplec* és un esdeveniment autogestionat que trau quasi tots els seus beneficis de marxandatge i de la venda d'aliments i beguda. A banda des de fa set anys els voluntaris demanen 5 euros per a tot el cap de setmana, un preu irrisori, per cada cotxe que vol aparcar a la zona habilitada. També ha rebut alguna ajuda per a espectacles culturals per part de Conselleria i Diputació de Castelló. La totalitat dels diners que pugui traure de benefici l'organització, van destinats al poble on s'ha celebrat eixe any l'*Aplec*. Normalment, a través d'una consulta als habitants del poble, es trauen possibles opcions en les que poder invertir els diners; Infraestructures, activitats culturals, etc. És important destacar que cap membre de l'organització rep diners a canvi de la seva tasca que, ocuparà gran part del seu temps durant l'any que haurà d'organitzar-ho. Tampoc reben compensació més enllà d'un dinar d'agraïment, aquells que ajuden a les barres, als aparcaments, en la neteja o en les diferents tasques a realitzar durant el cap de setmana. Aquesta gent és voluntària, quasi tots del poble, que desinteressadament fan tornos de fins

i tot 8 hores al dia per poder traure endavant l'*Aplec*. Com deia l'*Aplec* de Cinctorres l'any 1988, «Un *Aplec*: Cosa de tots», perquè sense l'ajuda de tot el poble era impensable poder celebrar amb èxit el cap de setmana de l'*Aplec*.

L'organització de l'*Aplec dels Ports* ha estat un dels temes de debat més important de les últimes reunions comarcals. El segon pro*Aplec* celebrat a La Mata comptava amb una reunió en la que es plantejava les obligacions de cada organització. En ella s'apostava pel compromís d'un decàleg individual, que cada poble hauria de realitzar, per tal de poder oferir la informació a les següents edicions. Encara que tots els pobles no són iguals ni tenen les mateixes capacitats, sí que s'ha plantejat durant els últims anys, assentar unes mínimes bases les quals hauria de complir cada poble organitzador, en tema de seguretat sobretot.

Per últim, el tema més debatut ha estat el de registrar la marca *Aplec dels Ports*. Hi ha molts *Aplecs* arreu del País Valencià i Catalunya que poden portar a confusió amb el dels Ports, l'*Aplec* del Caragol a Lleida, l'*Aplec* de La Plana, que nasqué cap a l'any 2000, l'*Aplec* Camp de Túria o l'*Aplec* del Penyagolosa entre d'altres. Si algun d'aquests agafés el nom d'*Aplec*, a més de la confusió, Els Ports pot ser no podria utilitzar la paraula *Aplec* com a nom oficial de l'esdeveniment, i per tant Es perdria l'essència. Pareix una cosa fàcil, però amb el canvi anual d'organització, cada any es torna a plantejar des d'un principi el registre i, a la fi, els pocs membres que la formen s'acaben encarregant d'altres temes més urgents, deixant de banda aquesta tasca. Per a aquest, igual que han hagut de fer amb altres treballs burocràtics i econòmics, la figura d'una gestora s'ha fet imprescindible en cada any *aplequer*.

5. Situació actual de l'Aplec.

5.1. L'Aplec com a mitjà de solució.

Com ja s'ha dit anteriorment, l'Aplec és un altaveu de les reivindicacions comarcals, així que més que una solució, l'Aplec fa de pont entre les demandes que ixen dels Ports i les solucions que poder proporcionar institucions i empreses. És una festa que uneix a tota la població comarcal, uns 7000 habitants si contem únicament els pobles que hi formen la roda, i la uneix en un únic objectiu. A aquestes xifres se li sumen les més de 5000 persones que visiten tots els anys la comarca, durant el cap de setmana de l'Aplec, i veuen les mancances que aquesta comarca té. Aquestes xifres les pot utilitzar l'Aplec per empoderar-se i fer forts els seus lemes, per a que arriben el més lluny possible.

L'Aplec, actualment té un poder de reunió molt gran, a més, gràcies a les noves tecnologies la seva crida cada volta arriba a més gent. Enquestes que arriben a milers de persones, visualitzacions de vídeos com el documental «El batec d'una comarca» (2013) que ja superen les 4000 visualitzacions i una pàgina web (Aplec dels Ports, 2018) actualitzada que cada any, passa de mans en mans, seguint la roda de l'Aplec. Així es fa més fàcil arribar a altra gent, avantatge que no van tindre les primeres edicions. La revista l'Aplequer també ha servit d'una banda, a més de deixar empremta escrita de cada Aplec, de reflexionar, reivindicar tot allò que necessita els Ports per a fer front a la despoblació i a les mancances que hi existeixen. D'altra banda s'ha utilitzat per donar a conèixer allò que tenen de bo els pobles de la comarca. Promocionar els aspectes positius també resulta necessari en una terra en perill d'extinció pel que fa a la despoblació, per poder pal·liar aquest problema i fer-la atractiva per a futurs ciutadans.

Algunes de les propostes que s'han parlat en diverses reunions comarcals per a fer de l'Aplec un mitjà de solució de problemes són els següents. La primera proposta consisteix a fer manifestos en problemes reals per a enviar-ho als ajuntaments i que, des d'aquestes institucions es puguin portar a terme les solucions que estiguin a l'abast de les seves mans per a fer front al problema. L'Aplec serviria en aquest cas de missatger entre els ciutadans dels pobles dels Ports i els seus Ajuntaments. La segona proposta, que ja s'ha fet en altres edicions, és col·laborar amb els grups de música perquè siguin ells els portaveus dels problemes. La tercera proposta és més visibilitat de l'Aplec en els mitjans de comunicació. Per últim també s'ha parlat moltes voltes de la recuperació de l'essència de l'Aplec i en açò també es fa referència a la forma de reivindicar, recuperant aquelles *performances* més engrescadores d'Aplecs com la plantada de la tèrmica a La Mata o el soterrament del pi a Forcall.

A més a més, hi ha solucions reals, que s'han aconseguit gràcies a l'*Aplec*. Com s'ha explicat anteriorment, la millora d'infraestructures, el no al *fraking* o l'oferta cultural, pro-*Aplecs*, caminades, jocs, teatres, actuacions musicals, etc., que ofereix no només durant un cap de setmana, són algunes d'elles. Encara més concretament, l'*Aplec* ha aconseguit oferir una ajuda econòmica per als pobles que quasi sempre s'ha aprofitat per seguir invertint en la cultura laica que tant escasseja i tanta falta fa en aquestes terres de l'interior nord de Castelló.

Per últim, cal destacar la importància de poder buscar ajudes i solucions mitjançant una entitat ja consolidada com és l'associació de l'*Aplec dels Ports*. Mai un col·lectiu sense nom podria aconseguir el que ha fet l'*Aplec*. Ajudes anuals per part d'institucions públiques com és la Diputació de Castelló per exemple no serien possibles sense el renom que ha aconseguit l'*Aplec* durant els quasi 40 anys de trajectòria.

5.2. L'Aplec dels Ports de cara al públic.

En primer lloc, cal dir que igual que la festa és organitzada per joves, l'assistència és, majoritàriament juvenil. Sí que és veritat que els *pares* de l'*Aplec* no perdonen cap any l'últim cap de setmana de juliol, però aquesta dada es limita principalment a gent de la comarca. Per aquest motiu possiblement, l'esdeveniment es veu més com una festa que com un aparador de la cultura i llengua catalana i de les reivindicacions comarcals.

Per una banda, la gent de la comarca ha creat un sentiment al voltant de l'*Aplec* que el porta a pensar en ell com un punt de trobada reivindicativa i no sols de festa on tot s'hi val. Per als joves de la comarca, és una oportunitat per mostrar les iniciatives comarcals que es van creant poc a poc, tant econòmiques com culturals. D'aquesta manera, l'*Aplec* té un significat més enllà de la festa i els concerts de les nits de juliol. Per l'altra banda, també hi ha molts qui pensen que *Aplec* és únicament un festival gratuït, una festa on segons quin any, hi ha concerts més bons o més, roïns però sempre hi ha festa. Molts dels que vénen aquest cap de setmana de juliol fins i tot no arriben a xafar el poble, viuen el cap de setmana de la tenda d'acampada als concerts i dels concerts altra vegada a l'acampada. Segurament no sabran que el poble que està organitzant aquesta festa pot ser no supera els 100 habitants.

L'afluència de públic ha fet que alguns desqualifiquen l'*Aplec*, la comparen amb altres festivals organitzats per empreses, que res tenen que veure amb l'*Aplec*. En contraposició d'açò però a la vegada, paral·lelament, també han sigut els alts càrrecs d'algun poble de la comarca qui han cregut necessari, com va passar a Morella, convocar

un ple extraordinari per a demanar campanyes de la Guàrdia Civil per protegir el poble de la festa que portava drogues i alcohol. (*Aplec dels Ports*, El batec d'una comarca, 9:25'). Molts van intentar desqualificar aquesta festa com incívica. La revista *Bisgargis* fa un article replegant la visió de diferents generacions, cal destacar com en la visió de la tercera edat es parla d'un comportament no productiu «¡Cómo beben! ¡Había más de uno vomitando! ¡Cómo se cogen! ¡Estar solos chicos y chicas por esos montes!» (Ferrer, 1993:9). L'*Aplec* ha tingut que lluitar any rere any contra aquests qualificatius. Els gots ecològics, les batudes de neteja voluntàries tots els dies, o l'última campanya anomenada «Pla comarcal de drogues» per conscienciar sobre el consum de les drogues i l'alcohol (*Aplec dels Ports*, 2017).

Està clar, les actuacions marquen l'afluència de públic. Ha quedat demostrat moltes voltes, si el divendres el recinte de concerts s'omplia més que el dissabte era probable que la raó fóra l'actuació. També els pobles que organitzen l'*Aplec* tenen molt a veure. Si és un poble gran, podrà acollir a més gent, perquè encara que tots condicione n una zona d'acampada, les habitacions i lloguers es completen aquell cap de setmana. Si hi ha més oferta, aquells que busquen un *Aplec* més còmode es decidiran per anar-hi o no. A més, el nom del poble també és un factor de relleu, si la localitat és coneguda, més participants. Veiem així com *Aplecs* com el de Morella de l'any 1995 congregà a 17000 persones, mentre que el següent, celebrat a Sorita, compta amb unes 12000, xifra més que suficient per a un poble que aquell any comptava amb una població de 150 habitants.

5.3. Importància de l'Aplec dels Ports com a impulsor de la cultura.

Celebrar el 40 any d'*Aplec*, és celebrar 40 anys de cultura popular, feta en valencià. El premi més valuós, per tant, que té l'organització de l'*Aplec* és, no haver-se rendit en l'aposta per oferir a aquesta comarca un mitjà pel qual reivindicar i oferir una carta cultural per als Ports. Però aquest no és l'únic, Organització compta ja amb prestigiosos premis concedits per diferents entitats per posar en valor la cultura i la llengua valenciana.

Un d'aquests premis va ser el premi Vicent Ventura, atorgat per la Universitat de València. Aquest premi es concedeix en honor a la memòria del mateix que li dona nom. Polític i periodista antifranquista, Vicent Ventura va morir l'any 1998. El premi, que passa de mans en mans de les organitzacions cada any i ja és un element indispensable en la presa del relleu, és una escultura de Sebastià Miralles. Amb aquest reconeixement es premia la trajectòria, l'esforç i el compromís amb la llengua i cultura valenciana. El jurat

està format per la universitat de València, la Jaume I de Castelló, persones vinculades amb el periodista, sindicats i periodistes. L'*Aplec dels Ports* va rebre aquest premi l'any 2015, al centre de Cultura la Nau de la Universitat de València. (Universitat de València, 2015).

L'últim premi rebut és el de Valencià de l'Any, que atorga cada any des de 1968 la Fundació Huguet a persones o entitats, per les mateixes raons que ho feia l'anterior, la defensa i conservació de la llengua. Aquest premi de caràcter honorífic es remunta a l'any 1959, quan el patrici castellanenc, Gaetà Huguet Segarra deixava escrit en el seu testament la voluntat de crear una fundació per fomentar els valors del valencianisme. (Huguet, 2017). Persones il·lustres de la cultura Valenciana com Enric Valor, Matilde Salvador, Raimon o Al Tall, Joan Fuster o Vicent Andrés Estellés han rebut aquest premi. L'*Aplec dels Ports* replegava el premi l'any 2016, que valorava els seus 38 anys de «vertebració cultural de la comarca dels Ports.» (Aplec dels Ports, 2017).

6. Reptes que es plantegen a la comarca i que pot fer l'Aplec per abordar-los.

6.1. El futur dels Ports

La comarca dels Ports es despobla, és un fet que porta dècades empitjorant, la seva població és inferior a 6 habitants per kilòmetre quadrat. Els joves marxen a la ciutat per estudiar o buscar noves oportunitats laborals i pocs són els que tornen a la comarca per fer la seva vida. Per aquesta raó, la comarca queda amb una població envellida que poc pot fer en la creació de nous llocs de treball i en el desenvolupament d'ofertes econòmiques. A més, són aquests mateixos els que aposten per que els joves de la comarca siguin els que moguin els aspectes culturals, festes i tradicions, que la fan viure. El turisme estacional que potencien algunes institucions, no soluciona aquest problema, únicament l'intenta pal·liar de forma passatgera.

Els pobles dels Ports no volen veure aquesta mort que, poc té de natural. L'èxode rural d'aquesta regió, que res té a veure amb altres zones europees, no s'ha volgut parar. Les polítiques positives a favor del turisme i l'agricultura que es van donant des dels primers anys de dictadura, no han afavorit que empreses mantinguin la seua seu en la comarca dels Ports. Això voldrà dir una cosa, aquestes polítiques no poden ser tan bones quan, empreses que funcionen bé en nuclis urbans, no poden funcionar en pobles més menuts, on, moltes voltes, els recursos naturals queden més a prop.

Aquests pobles són qui mantenen nets els pulmons de la terra, i qui produeixen el major nombre de capital primari per a la producció. Però l'agricultura i ramaderia estan sent uns treballs molt durs i mal pagats, que dificulta que la gent pugui viure només d'això. El preu infravalorat del blat i la civada, productes per excel·lència a la comarca, fan que molts cops es queden erms per la falta de gent i remuneració econòmica que ho pugui mantenir. També la baixada del preu en algunes carns dels animals que es crien als Ports, ha fet que moltes granges, que eren el sustento de una gran majoria de famílies, tanquen les seves portes.

L'*Aplec* va de la mà d'aquesta despoblació. Todolella i Portell ja no fan l'*Aplec*. Sorita també es va baixar de la roda un any. Un dels motius més forts era la falta de gent jove als pobles. Molts són els que només vénen com a estiuencs i d'altres que hi vivien de menuts, han de marxar, almenys durant un temps, si volen seguir estudiant. Per això cada vegada es fa més difícil trobar a gent jove que visqui als Ports i pugui organitzar l'*Aplec*. Si aquest despoblament va augmentant, la situació de l'*Aplec* també anirà agreujant-se.

Ara per ara la festa, en general, encara es troba en forces però, les dificultats burocràtiques i legals cada vegada són majors. Exigències que en uns pobles de menys de 1000 habitants costen molt de complir. Les lleis, en aquests casos, estan fetes per a grans festivals, organitzats en ciutats grans i per empreses grans. Es segueixen creant polítiques centralistes que poc han escoltat dels pobles més menuts. En aquest aspecte, caldria millorar i reivindicar lleis que s'adapten a aquests àmbits de festa popular. Fomentar polítiques positives per afavorir el desenvolupament d'activitats en zones rurals i no al contrari, ficant cada vegada més problemes per al seu creixement.

6.2. Quines necessitats concretes podria aconseguir pal·liar?

Les necessitats que falten per cobrir a la comarca dels Ports són moltes, per tant, no és difícil pensar en millores per a ella. Les mancances econòmiques i de treball és difícil que una entitat com és l'*Aplec dels Ports* pogués cobrir-les, el seu capital no és suficient i les seves competències tampoc poder arribar directament a aquestes solucions. Però pel que fa a l'àmbit cultural l'*Aplec* sí que potser podria ficar de la seva part per fomentar activitats d'oci durant l'any. Ja ho fa, alguna vegada, organitzant activitats per al cap de setmana, però són puntuals. En aquest punt es parla de solucions a llarg termini i que ajuden a reviscolar la cultura comarcal.

La música tradicional ha sigut un element indispensable en qualsevol festa de la comarca, la tradició musical és molt rica, les albaides, les danses amb dolçaina i tabaler, jotes i rondalles l'han cantat i ballat durant dècades. Ara pareix que aquests compassos s'estan perdent en la memòria. En aquest aspecte, l'*Aplec* podria fer un esforç per recuperar aquestes notes i promocionar-les mitjançant els seus esdeveniments, com ja es feia en les primeres edicions de l'*Aplec*. La rondalla de Morella o la de Vilafranca són algunes de les que han sobreviscut al llarg del temps, seria molt positiu que tornaren a recuperar-se arreu de la resta de pobles dels Ports.

També la cultura escrita valenciana podria ser un valor a potenciar a través de l'*Aplec*. Incentivar la lectura a través de l'*Aplec*, promocionant biblioteques o fent donatius per a llibres als pobles podria ser una solució. A més de la lectura, també estaria bé fomentar l'escriptura, així com es fan concursos de cartells, fer-ne altres de textos sobre, històries, relats, curiositats de l'*Aplec*, manifestos o d'altres temes que estigueren relacionats amb l'esdeveniment. Així es podrien aprofitar també per a l'edició dels *Aplequers*, o els discursos inaugurals i de cloenda.

La tercera proposta que es planteja té a veure amb el teatre, tan popular i necessari en la celebració durant l'últim cap de setmana de juliol. Fomentar xicotetes companyies de teatre en els pobles perquè, com a recompensa, pogueren mostrar la seva actuació en els pobles que organitza l'*Aplec*. Les *performances* també estan a l'ordre del dia, amb imaginació es podrien preparar reivindicacions que nasquen de la gent que viu i pateix la situació comarcal.

Per últim, tots els anys els diners que es recapten de l'*Aplec*, s'intenten utilitzar de la millor manera possible. Amb ells es pot ficar solució a xicotets problemes del poble com pot ser el condicionament d'un parc per a menuts o gent major, la reforestació de zones que han pogut estar cremades o talades, xicotetes millores d'infraestructures de la localitat o la compra de material que es feia necessari per al poble, ja sigui en tema de festa com de treball i manteniment.

Està clar que des d'una associació com l'*Aplec* es podrien fer moltes més coses, però cal recordar que l'organització està formada per gent voluntària que no només es dedica a açò, per tant, no té temps ni mitjans per dedicar-li tot el temps a l'*Aplec*. Les propostes que es fan són realistes, que no necessiten d'un gran esforç per a portar-les a terme i, a més, afavoreixen als dos costats, a l'organització de l'*Aplec* que li pot estalviar feina en preparar i als habitants dels Ports que veurien augmentada la seva oferta cultural.

6.3. L'aplec com a innovació en les reivindicacions.

Moltes han estat les maneres de reinventar-se i reivindicar les necessitats i els problemes que tenen a la comarca dels Ports, des de l'*Aplec*. Teatres inaugurals, actuacions musicals que parlen de l'*Aplec* i els Ports, *performances* i manifestacions. Però aquests, quan es fan repetitius i monòtons comencen a passar desapercebuts. Això és el que pot passar amb el que es fa a l'*Aplec*. Per aquesta raó cal buscar sempre noves maneres de cridar l'atenció per a lluitar pels objectius marcats.

En primer lloc, l'*Aplec* es celebra des de fa molts anys amb el mateix ordre establert, el divendres vénen, es planten a la tenda d'acampada i es preparen per als concerts. El diumenge de matí la gent marxa pensant que ja ha celebrat tot l'*Aplec*. Molts no han escoltat el que l'*Aplec* els volia dir durant aquests tres dies. Si es pot fer que les actuacions de vesprada criden l'atenció per a que s'escolten les reivindicacions, pot ser caldria fer-ho per la nit. Aprofitar els concerts, que són els que criden l'atenció del públic, sobretot més jove, per a reivindicar des de la comarca com és la seua situació i totes les mancances que hi han.

En segon lloc, l'*Aplec* està centrant les seves forces en reivindicar dins de la Comarca dels Ports. Aquesta és una barrera que impedeix que les seves veus traspassin les fronteres comarcals i puguin arribar més enllà. L'aposta que es planteja en aquest paràgraf és, la reivindicació davant d'aquells que realment poden solucionar els problemes. Manifests, concentracions i *performances* davant d'aquelles institucions que tenen poder sobre les lleis que es dictaminen per als pobles dels Ports podrien ser la solució a les reivindicacions que no arriben a qui tenen que arribar. Moltes organitzacions sindicals i de defensa dels drets humans ho han fet i han trobat solucions. L'*Aplec*, en magnituds més menudes, podria optar per que alguna activitat durant el any fóra aquesta.

Perquè que millor que la ment d'un jove per a imaginar, reinventar-se i lluitar pel que vol? L'*Aplec* és de les poques organitzacions comarcals que te les característiques idònies per a fer-ho però l'acomodament pot fer que s'oblidi el seu principal objectiu i per tant, els seus principis. No es pot conformar únicament en aconseguir una nombrosa afluència de persones durant un cap de setmana a l'any, perquè si el missatge no arriba, no haurà servit de res.

Conclusió

L'Aplec dels Ports és un esdeveniment festiu i cultural organitzat per la societat civil i autogestionat. En ell es defensen la cultura popular i la llengua valenciana. A més es dona veu al problema del despoblament i les mancances que, com a causa i/o conseqüència té aquesta terra del nord interior de Castelló. Són 40 els anys que porta celebrant-se, dues generacions que han passat per les diferents comissions organitzadores, per tant, es pot dir que es tracta d'un esdeveniment consolidat en la comarca dels Ports.

Des de l'any 1978, quan es va realitzar el primer *Aplec*, fins a l'any 2018, s'han mantingut fermes els seus principis i objectius. Tampoc han canviat molt les reivindicacions que fan els habitants dels pobles dels Ports des d'aleshores, la manca de millores en les infraestructures, en serveis com sanitat, educació o seguretat. Els Ports continua demanant a les institucions que se'ls escolti, per a millorar la seva situació social i que no fiquen més impediments al desenvolupament de la comarca. Per últim, durant aquests quaranta anys, s'ha seguit recordant que en aquesta terra volen parlar i sentir en català. Si aquestes reivindicacions segueixen igual, podria tindre dos significats. Per una part, es podria deure a un estancament reivindicatiu, el qual ja no és escoltat i realment valorat per aquells que poden ajudar i aportar solucions. D'altra banda, també caldria reflexionar si en 40 anys, l'història ha canviat tant o realment és pareguda als anys post-franquistes i per tant, és ací on hi ha hagut un estancament polític i social.

La unió identitària que ha creat l'Aplec els Ports és indubtable, es pot comprovar en la diversitat de procedències que hi ha en els esdeveniments que s'organitzen per part de les organitzacions, sigui el poble que sigui. Joves i grans de Cíntorres, Herbers, Forcall, Morella, La Mata, Sorita, Todolella, Vilafranca, Villores i altres pobles de la comarca acudeixen sense falta a l'Aplec dels Ports, cada any, per celebrar i reivindicar la seva identitat. A més l'organització és favorable a què aquest contacte entre pobles veïns s'incentive encara més. Per això aquest esdeveniment es pot considerar com un fort nexa d'unió dels Ports, que recorda les seves arrels, la seva identitat i la cultura comuna, any rere any.

Bibliografia

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2018): *Diccionari normatiu Valencià*. València: Acadèmia valenciana de la llengua.
- ANÒNIM (2013): XXXVè Aplec dels Ports 2013 - Morella. *La Veu*, 23 juliol.
- APLEC DELS PORTS (2009): L'Aplequer. Fullet informatiu de l'Aplec dels Ports, 1a edició
- APLEC DELS PORTS (2011): L'Aplequer, Fullet informatiu de l'Aplec dels Ports, 3a edició.
- APLEC DELS PORTS (2012): «Manifest», *L'Aplequer*, 4a edició
- APLEC DELS PORTS (2013): *L'Aplequer. Fullet informatiu de l'aplec dels ports*. 5a edició
- APLEC DELS PORTS (2014): L'Aplequer. Fullet informatiu de l'Aplec dels Ports, 6a edició.
- APLEC DELS PORTS (2015): «Fills de l'Aplec, teixidors de futur. Manifest», *L'aplequer.Fullet d'informació comarcal*. 7a edició
- APLEC DELS PORTS (2016): *L'Aplequer. Fullet d'informació comarcal de l'Aplec*. 8a edició.
- APLEC DELS PORTS (2017): «Any Aplequer. *L'aplequer*», *Fullet d'informació comarcal de l'Aplec.*, 9a edició, p. 32.
- APLEC DELS PORTS (2017): «Pla comarcal de drogues», *L'aplequer. Fullet d'informació comarcal de l'Aplec*, p. 32.
- APLEC DELS PORTS (2018): *Aplec dels ports*, [En línia]
Disponible en: www.aplecelsports.com/ (Consultat el 04/05/2018).
- CASANOVA, J. I. GIL. ANDRÉS. C. (2017): *Historia de España en el siglo XX*, Barcelona, Planeta.
- XXXVè Aplec dels Ports (2013): *El batec d'una comarca* [Película].
- REVISTA ELS PORTS (1978): «En la defensa de la comarca. A. Qüestió de noms». *Especial Els Ports. Festa Comarcal. Todolella 78.*, p. 6.
- COLÒNIA FORCALLANOCATALANA (1991): «XIV Aplec dels Ports». *Bisgargis*, num. 230, p. 16.
- FERRER, CARMEN (1993): Tres prespectives del Aplec, Bisgargis, Any XXXI, número 239.
- Fundació Huguet (2017): *Fundació Huguet*, [En línia]
Disponible en: www.fundaciohuguet.com/ (Data d'accés: 13/03/2018)
- GAMUNDÍ CARCELLER, SERAFÍN (1994):. *La comarca de Els Ports. Su Patrimonio y sus Gentes*, Morella, Fundació 50 sexenni.
- MESTRE, TONI (2002): «Presentació del XXVè Aplec dels Ports a Cinctorres», *Levante*, 5 Maig.
- PRATS CASTELLÓ, XAVI (2017). «Fraking, fin a cinco años de especulación», *Levante, El Mercantil Valenciano*, 17 desembre.
- ROYO, VICENT (2018): *Les arrels històriques de la comarca dels Ports. Societat, poder i identitat en una terra de fronteres durant la Baixa Edat Mitjana*, Primera edició, Benicarló, Onada.

SERRET, RAFAEL (2016): «Notes sobre l'Aplec dels Ports», *BeCEroLes VI*, pp. 193-201.

UNIVERSITAT DE VALENCIA (2015): *UV*, [En línia]

Disponible en: [https://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/llista-noticies/vicent-olmos-aplec-ports-guanyen-premi-vicent-ventura-universitat-](https://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/llista-noticies/vicent-olmos-aplec-ports-guanyen-premi-vicent-ventura-universitat-1285846070123/Noticia.html?id=1285931141953/)

[1285846070123/Noticia.html?id=1285931141953/](https://www.uv.es/uvweb/universitat/ca/llista-noticies/vicent-olmos-aplec-ports-guanyen-premi-vicent-ventura-universitat-1285846070123/Noticia.html?id=1285931141953/) (Consultat el 13/03/2018).

Imatge 2. Esborrany del programa del I Aplec dels Ports

1er APLEC ALS PORTS. 30 - JULIOL
TODOLELLA - 78

Este dia es una festa para los
~~gente~~ juvenes y para la gente mayor,
ya que nunca ~~se~~ a ~~realizado nada~~
~~de~~ & ha realizado nada para ellos.

Programa.

11 Mati: - Recepció del participants
de l'APLEC.

- CERCAVILLA
- DANSA GUERRERA DE TODOLELLA
- XARRADA SOBRE
"EL pais valencia avui"
a càrrec de Pere Riuort mestre

4:30 vesprada: - Cançons i balls
populars ~~de pais valencia~~ valencians.

- Rondalla de Cinctorres.
- Grup de danses "ALIMARIA"
de la soc. el MICOLET DE VALENCIA.
- PACO MUÑOZ. NOVA CANÇO
- Ball pais valencia.

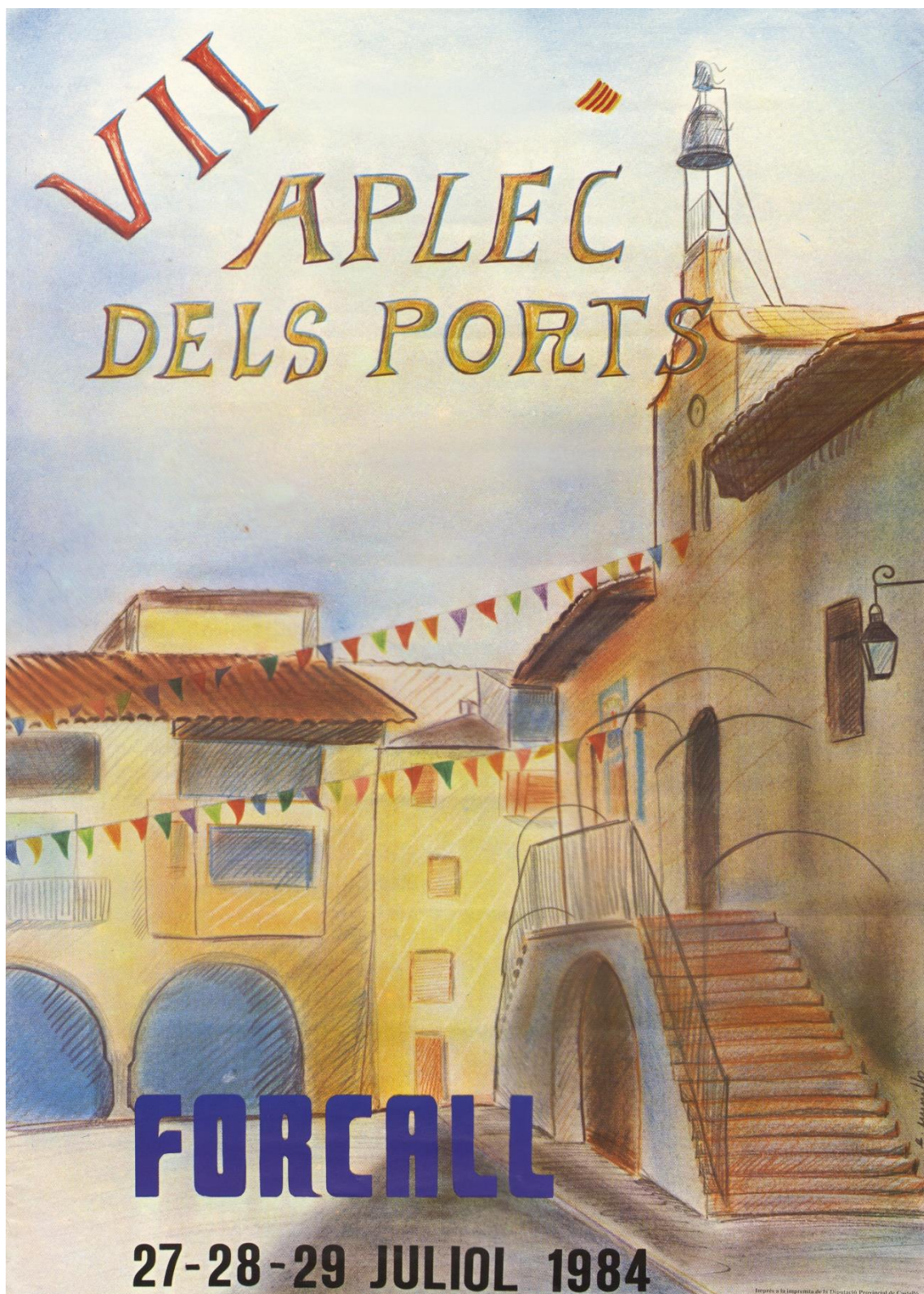
IMATGE 2. Programa del primer Aplec dels Ports, Todoella, 1978. Font: Adrià Serret.

Imatge 3. Programa VIè Aplec dels Ports

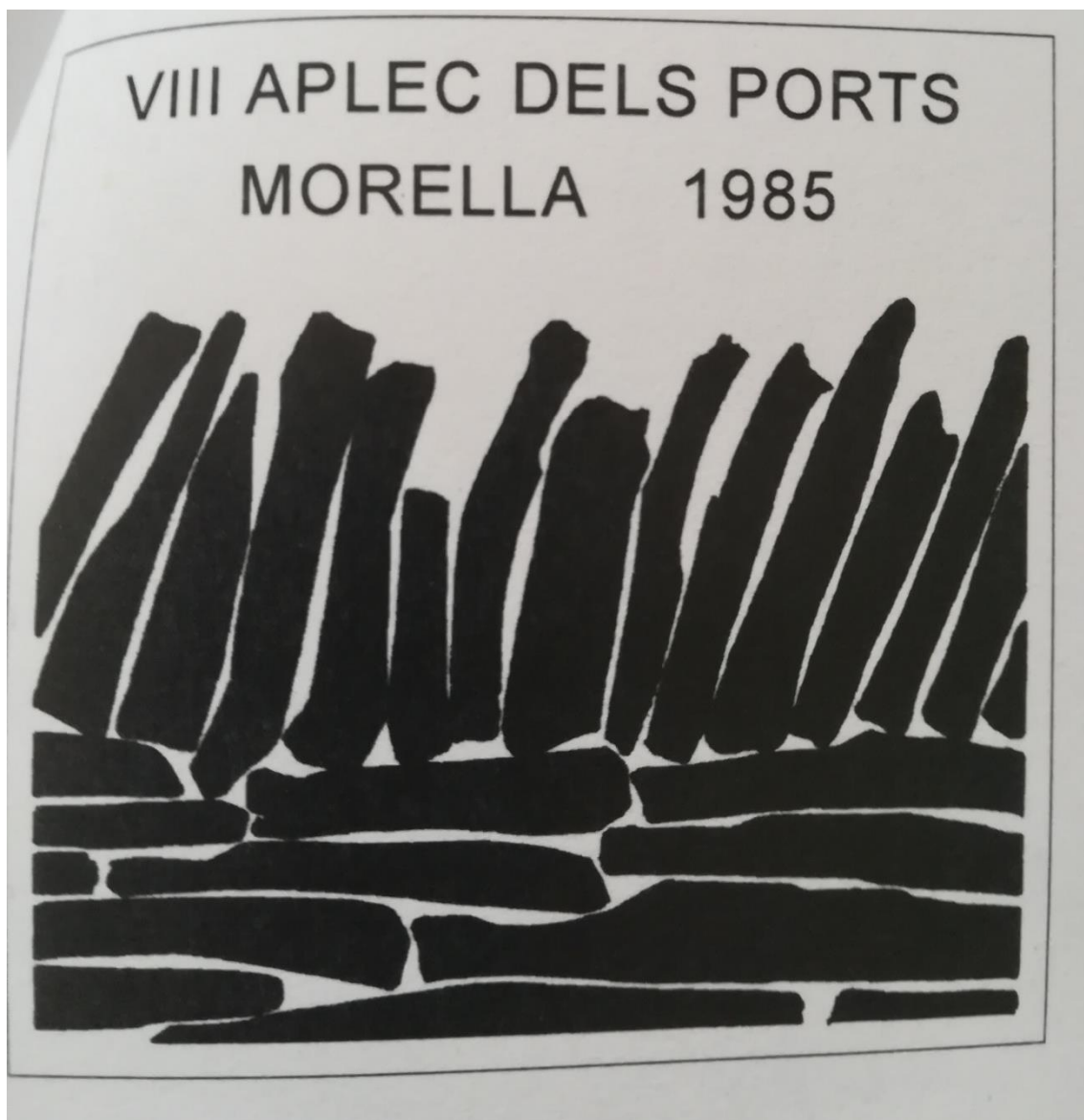
IMATGE 3. Programa VIè Aplec dels Ports. Herbers. 1981. Font: Adrà Serret

Imatge 4. Cartell VIIè Aplec dels Ports

IMATGE 4. Cartell VIIè Aplec dels Ports, Forcall. 1984. Font: CEP, Els Ports en Moviment

Imatge 5. Cartell VIIIè Aplec dels Ports

IMATGE 5. Cartell VIIIè Aplec dels Ports, Morella. 1985. Font: SERRET,R, 2002. Monogràfic, 25è aniversari de l'Aplec. AU! p. 6

Imatge 6. Cartell IXè Aplec dels Ports

IMATGE 6. Cartell IXè Aplec dels Ports, Sorita, 1986. Font: CEP i Els Ports en Moviment

Imatge 7. Cartell Xè Aplec dels Ports

IMATGE 7. Cartell Xè Aplec dels Ports, Todoilella. 1987. Font: CEP i Els Ports en Moviment

Imatge 8. Cartell XIè Aplec dels Ports

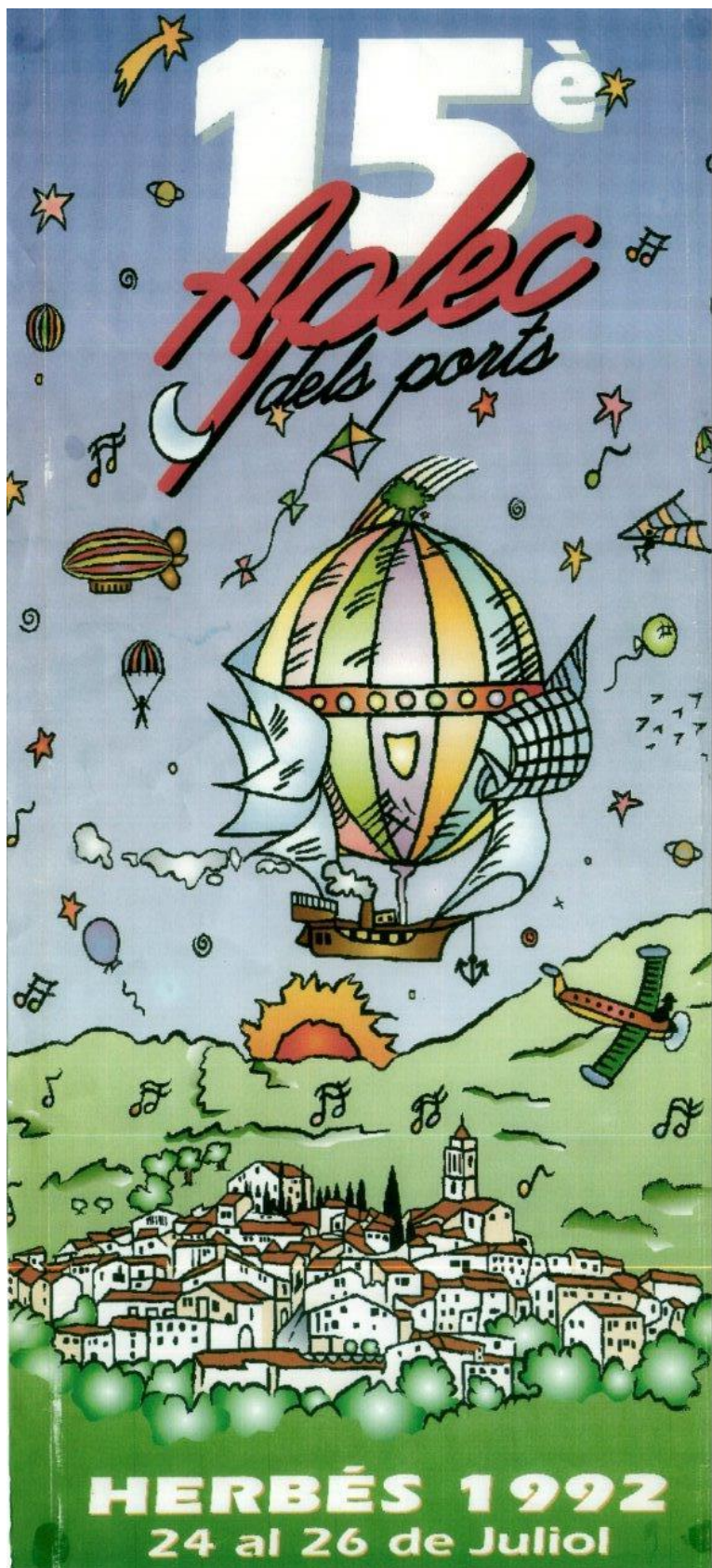
IMATGE 8. Cartell XIè Aplec dels Ports, Cinto Torres. 1988. Font: CEP i Els Ports en Moviment.

Imatge 9. Cartell XIIIè Aplec dels Ports

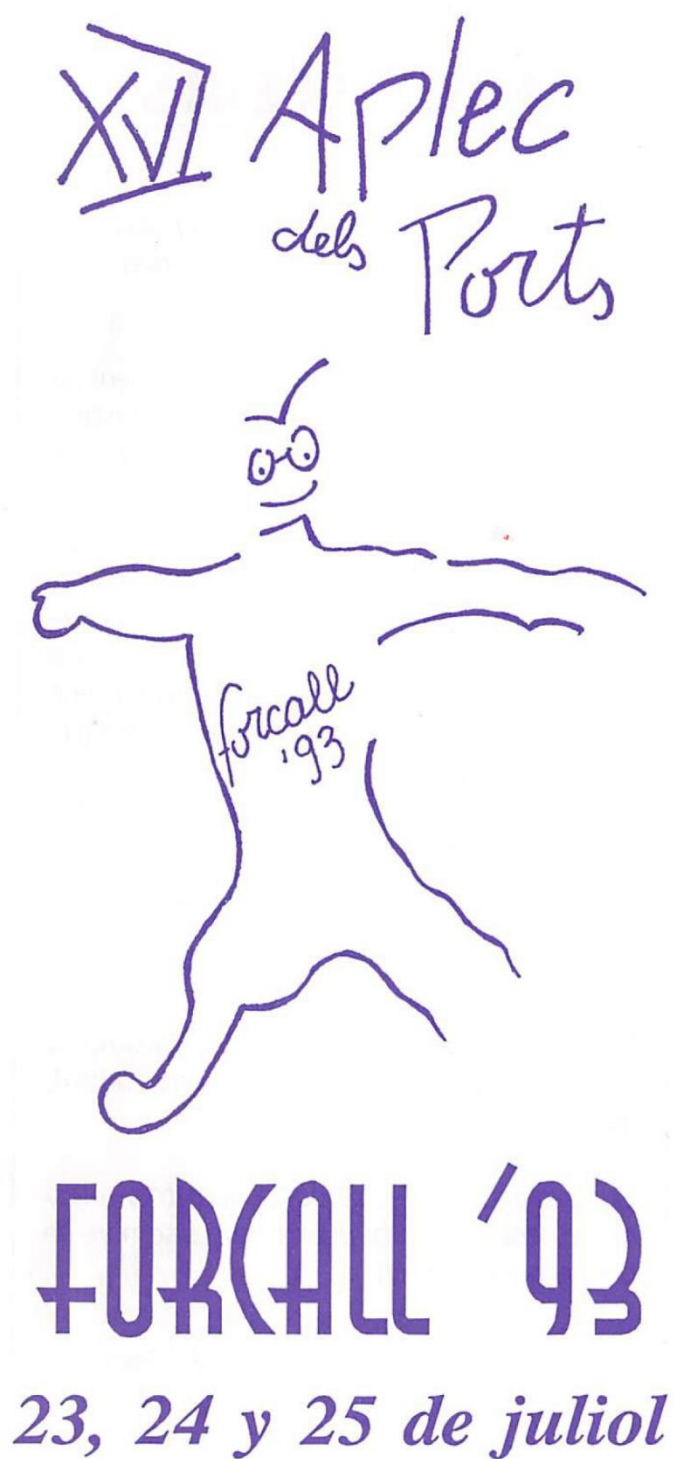
IMATGE 9. Cartell XIIIè Aplec dels Ports, La Mata. 1990. Font pròpia.

Imatge 11. XVè Aplec dels Ports

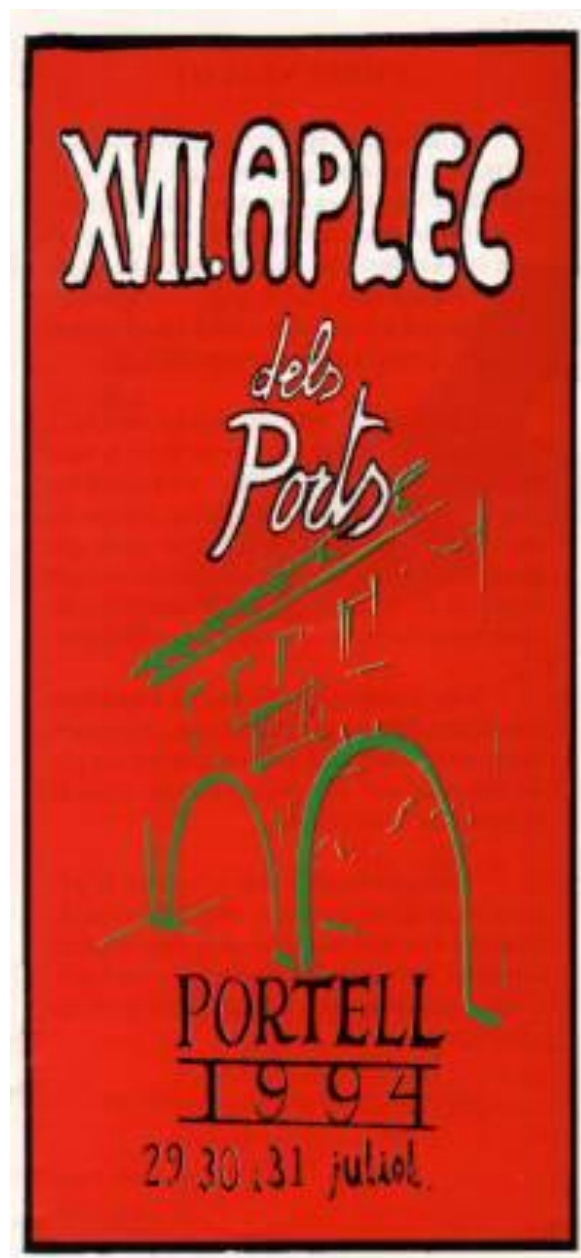
IMATGE 11. Cartell XVè Aplec dels Ports, Herbers. 1992. Font: Adrià Serret.

Imatge 12. Cartell XVIè Aplec dels Ports

IMATGE 12. Cartell XVIè Aplec dels Ports, Forcall. 1993. Font: Tríptic Aplec dels Ports 1993.

Imatge 13. Cartell XVIIè Aplec dels Ports

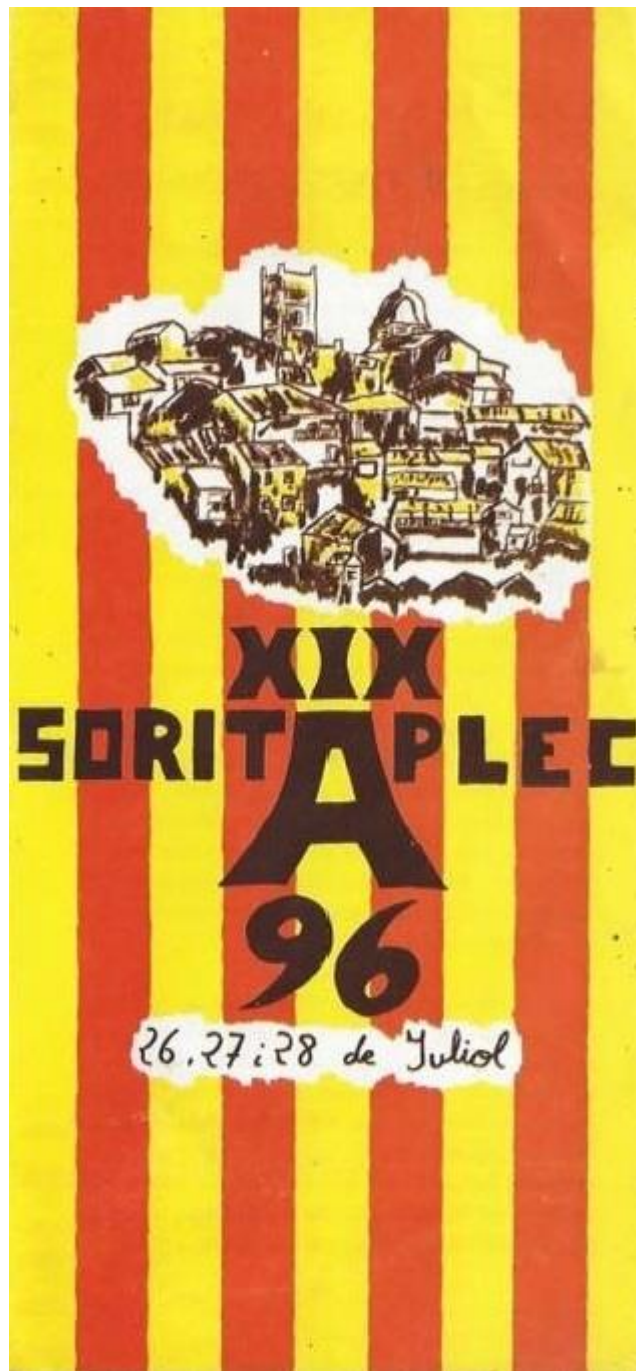
IMATGE 13. Cartell XVIIè Aplec dels Ports, Portell, 1994. Font pròpia

Imatge 14. Cartell XVIIIè Aplec dels Ports

IMATGE 14. Cartell XVIIIè Aplec dels Ports, Morella. 1995. Font: Monogràfic 24 aniversari de l'Aplec, de la revista AU!.

Imatge 15. Cartell XIXè Aplec dels Ports

IMATGE 15. Cartell XIXè Aplec dels Ports, Sorita. 1996. Font: Tríptic XIXè Aplec dels Ports.

Imatge 16. Cartell XXè Aplec dels Ports

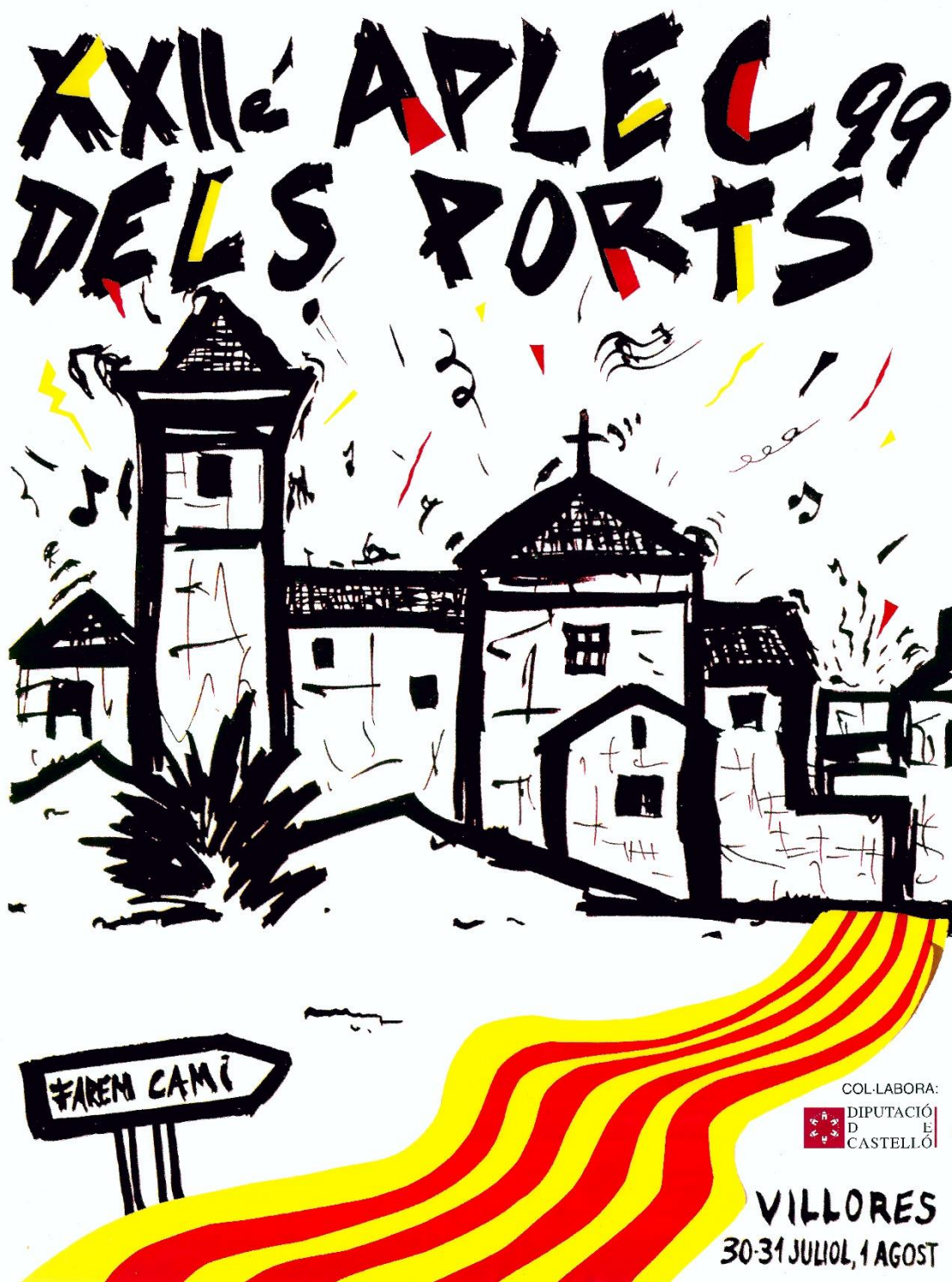
IMATGE 16. Cartell XXè Aplec dels Ports, Todoella, 1997. Font: Tríptic XXè Aplec dels Ports.

Imatge 17. Cartell XXIè Aplec dels Ports

IMATGE 177. Cartell XXIè Aplec dels Ports, Cincorres. 1998. Font: Calendari editat per l'organització de l'Aplec dels Ports 2012, Forcall.

Imatge 18. Cartell XXIIè Aplec dels Ports

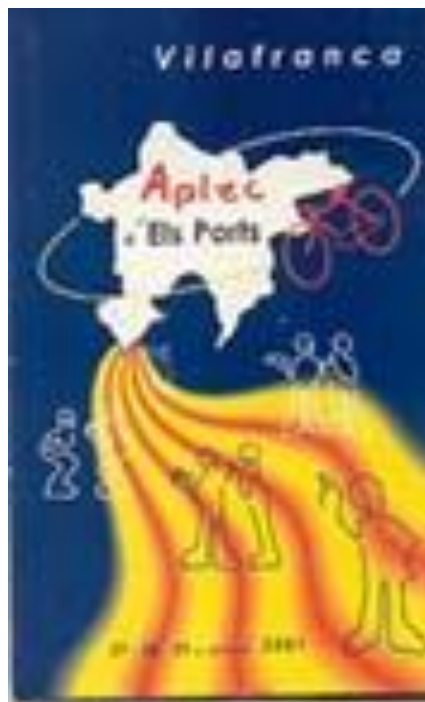
IMATGE 18. Cartell XXIIè Aplec dels Ports, Villores. 1999. Font: Organització Aplec dels Ports, Villores.

Imatge 19. Cartell XXIIIè Aplec dels Ports

IMATGE 19. Cartell XXIIIè Aplec dels Ports, La Mata. 2000. Font pròpia

Imatge 20. Cartell XXXIVè Aplec dels Ports

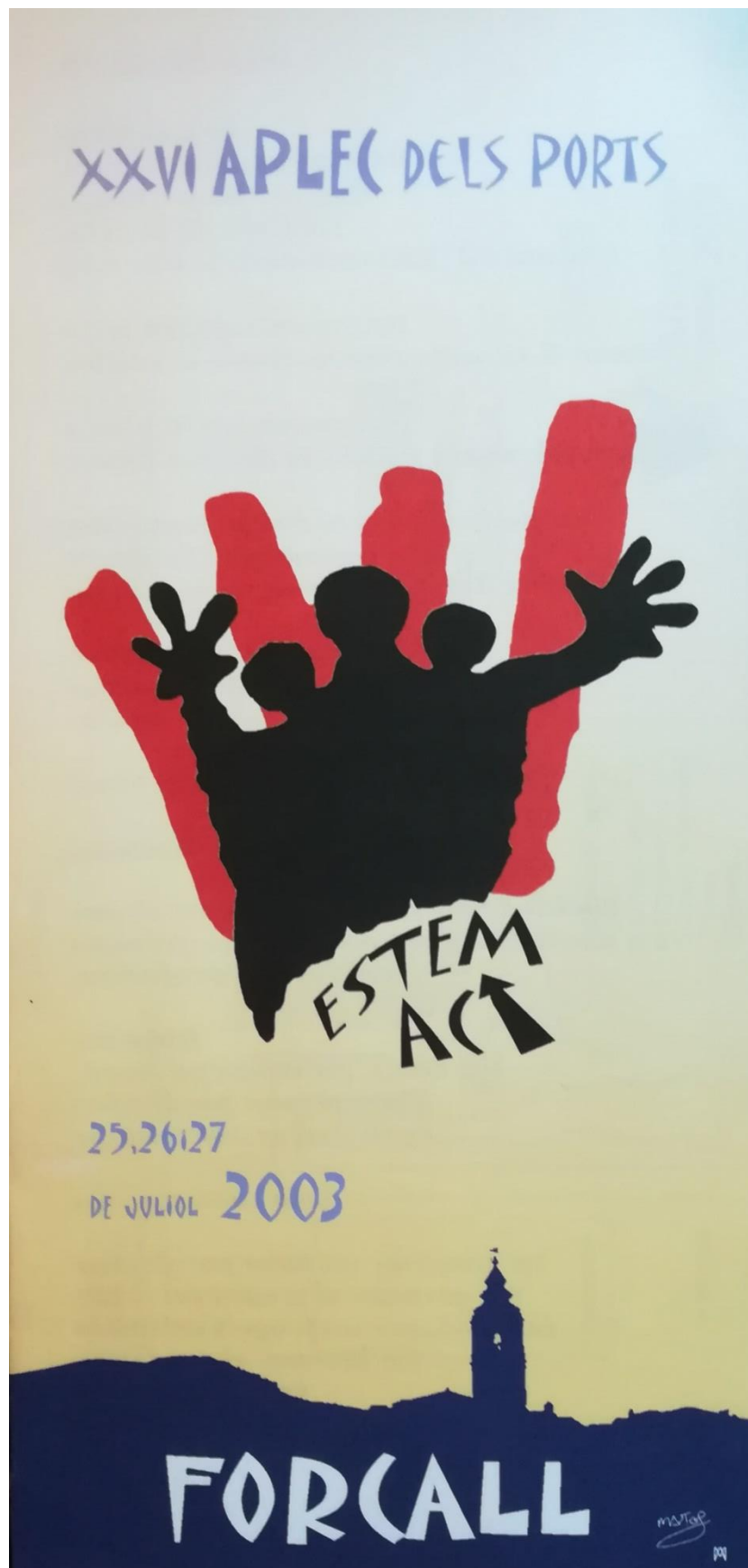
IMATGE 20. Cartell XXIVè Aplec dels Ports, Vilafranca. 2001. Font: calendari editat per l'organització de l'Aplec dels Ports de Forcall, 2012.

Imatge 21. Cartell XXVè Aplec dels Ports

*IMATGE 201. Cartell XXVè Aplec dels Ports, Herbers, 2002. Font: <http://lavuit.blogspot.com/2011/11/>
[Consultat el 7/4/2018].*

Imatge 22. Cartell XXVIè Aplec dels Ports

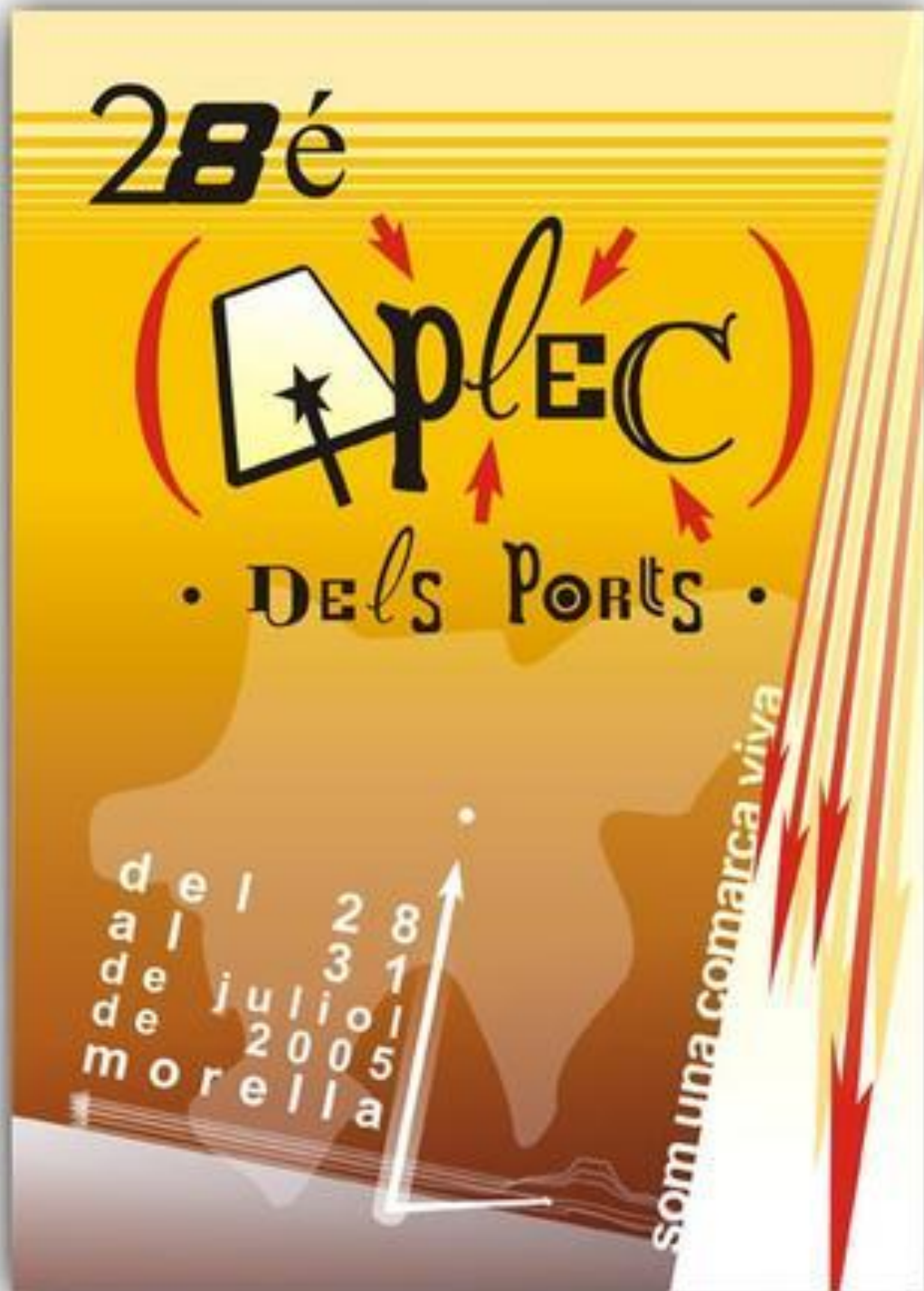
IMATGE 212. Cartell XXVIè Aplec dels Ports, Forcall. 2003. Font: tríptic XXVIè Aplec dels Ports, Forcall.

Imatge 23. Cartell XXVIIè Aplec dels Ports

IMATGE 223. Cartell XXVIIè Aplec dels Ports, Portell, 2004. Font: <http://lavuit.blogspot.com/2011/11/>
[Consultat el 7/4/2018]

Imatge 24. Cartell XXVIIIè Aplec dels Ports

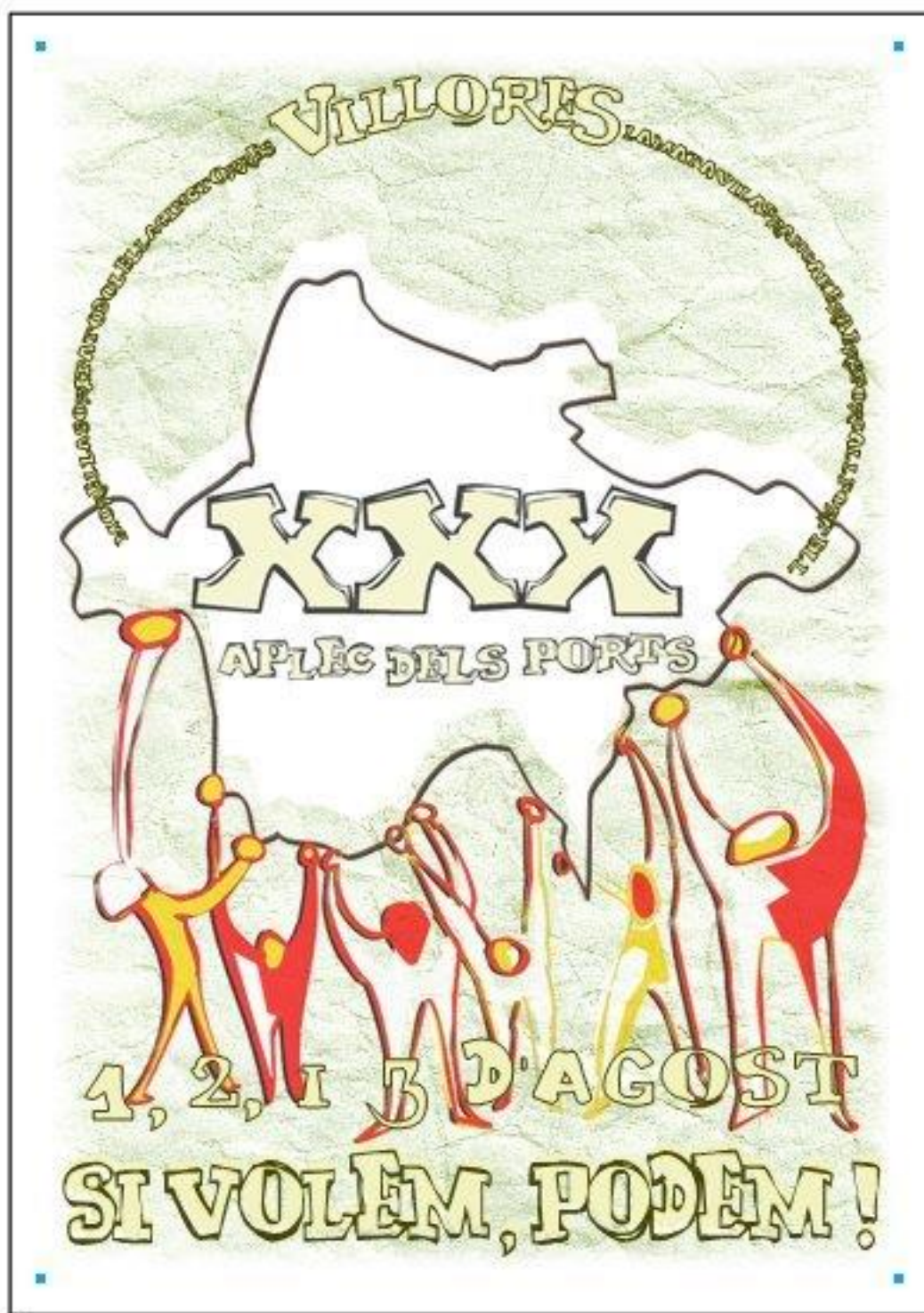
IMATGE 234. Cartell XXVè Aplec dels Ports, Morella. 2005. Font: <http://lavuit.blogspot.com/2011/11/> [Consultat el 7/4/2018]

Imatge 25. Cartell XXIXè Aplec dels Ports

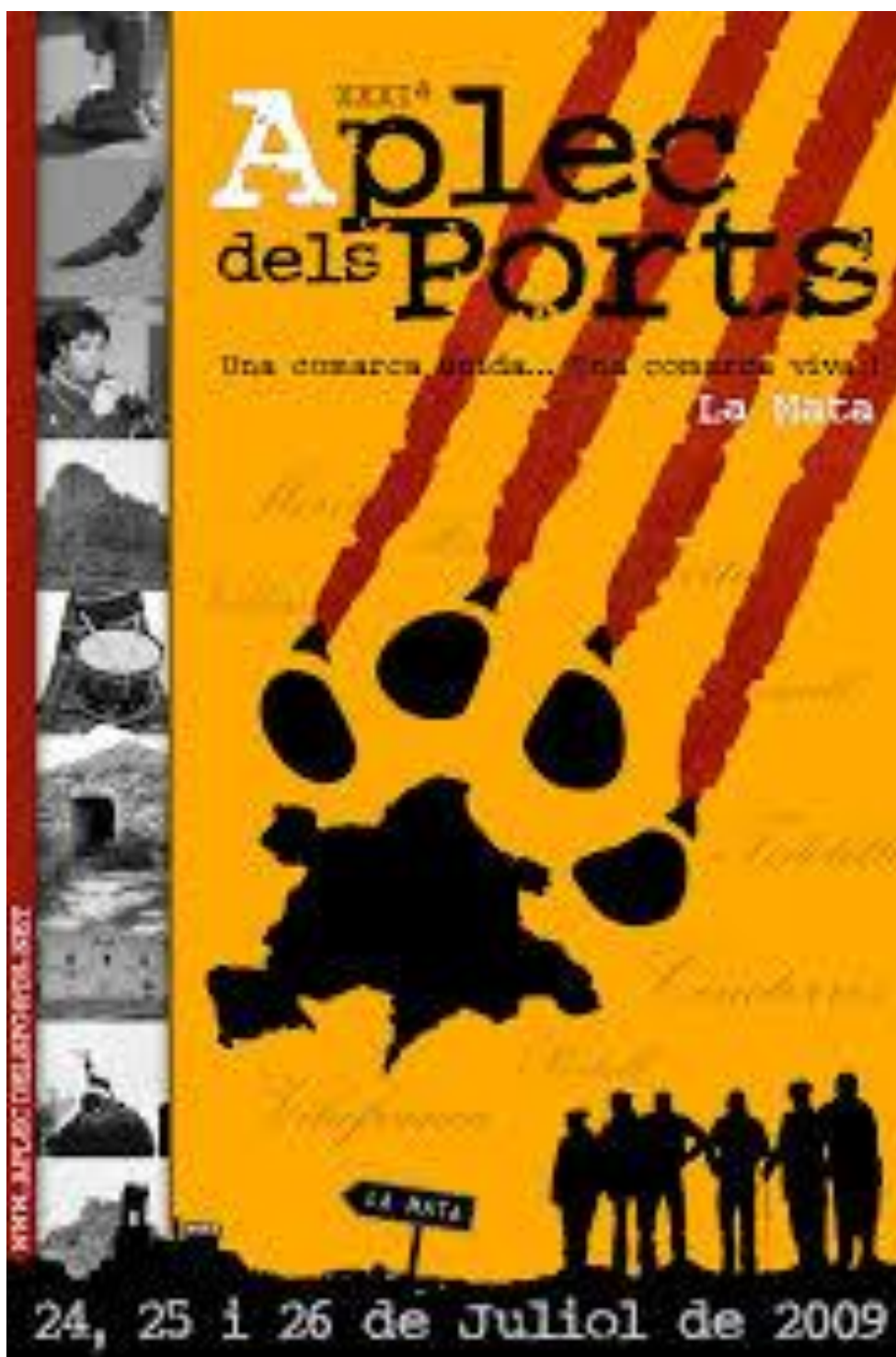
IMATGE 245. Cartell XXIXè Aplec dels Ports, Cinctorres. 2007. Font pròpia.

Imatge 36. Cartell XXXè Aplec dels Ports

IMATGE 256. Cartell XXXè Aplec dels Ports, Villores. 2008. Font: Organització Aplec dels Ports, Villores

Imatge 27. Cartell XXXIè Aplec dels Ports

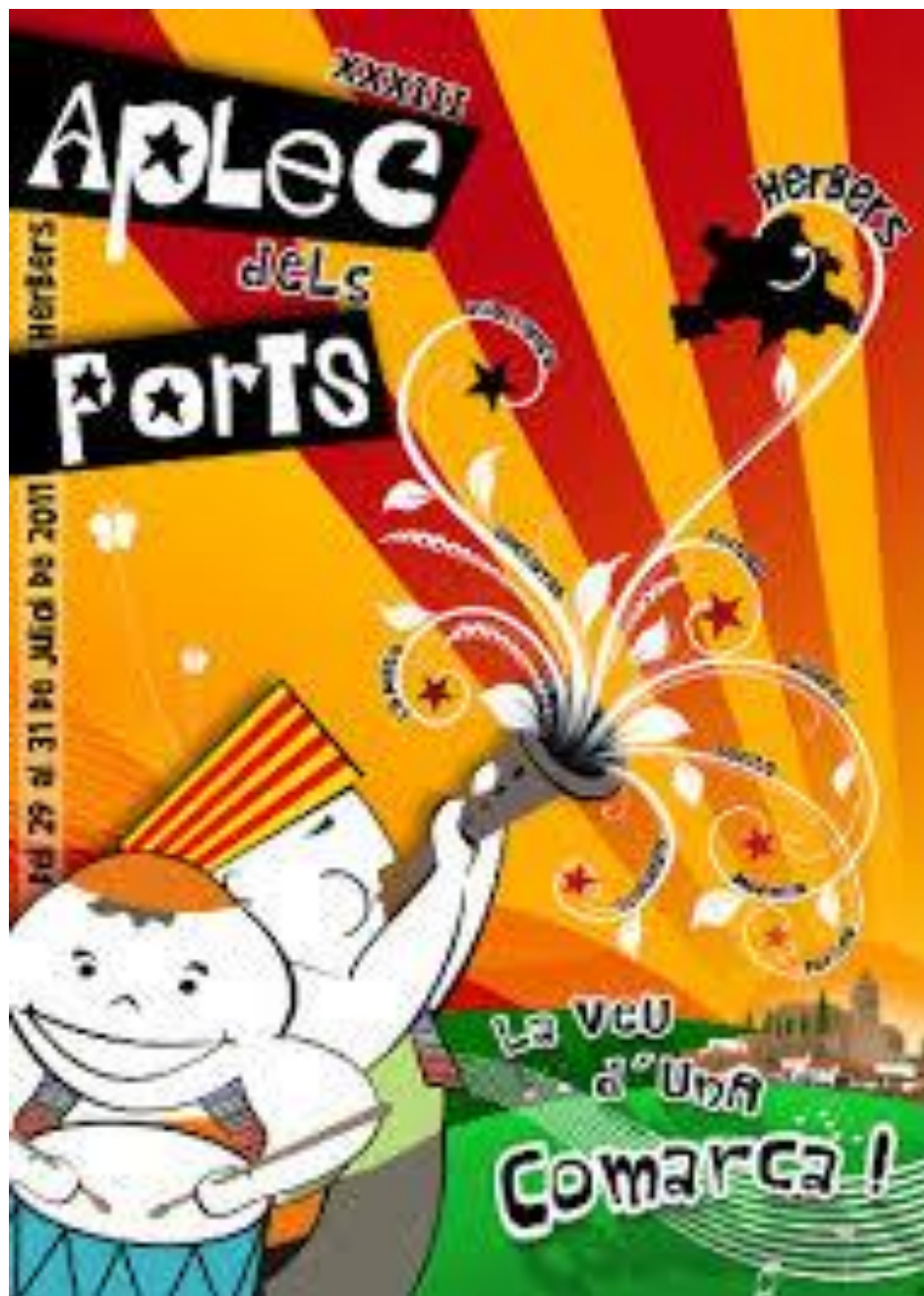
IMATGE 267. Cartell XXXIè Aplec dels Ports, La Mata. 2009. Font pròpia.

Imatge 28. Cartell XXXIIè Aplec dels Ports

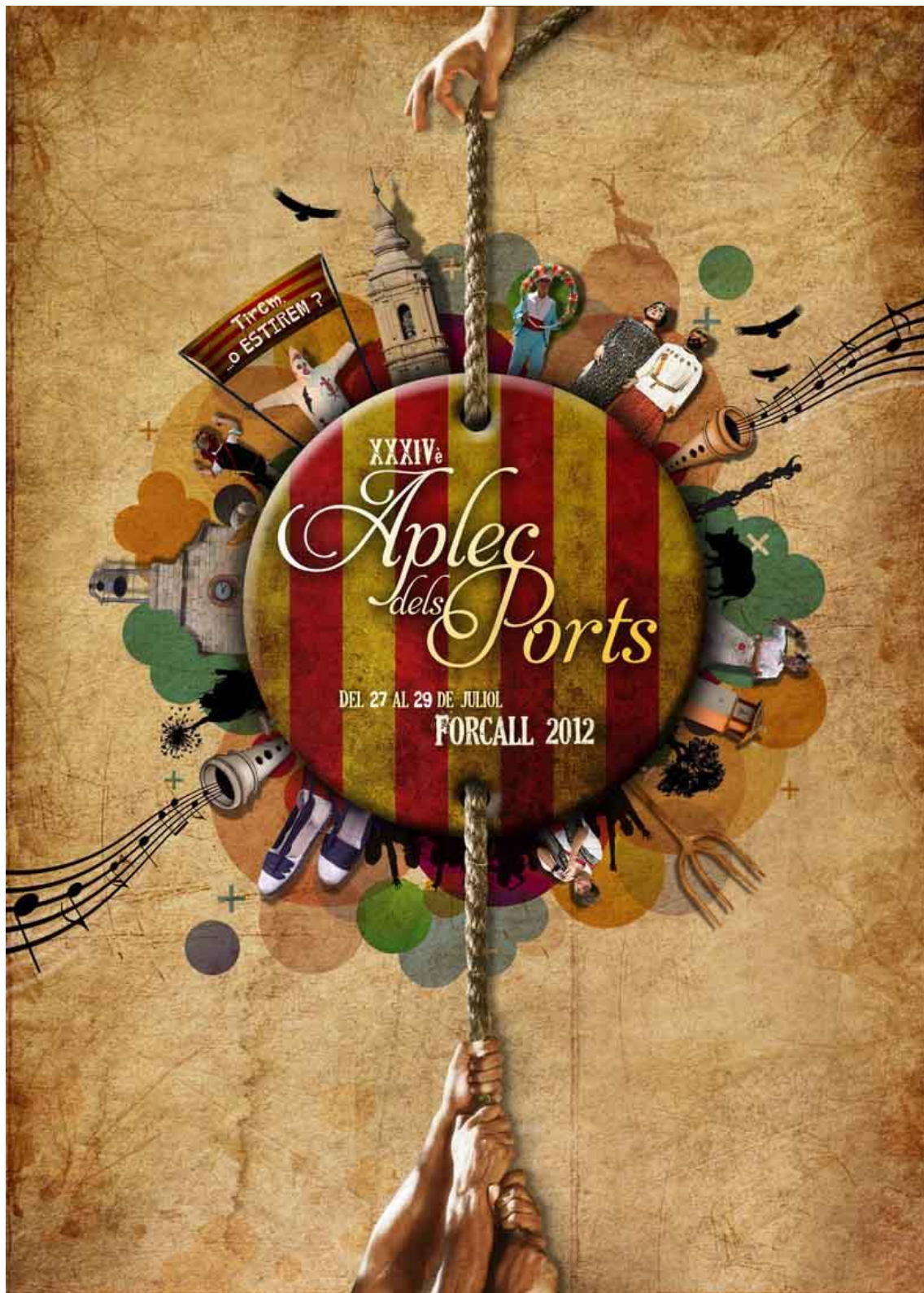
IMATGE 278. Cartell XXXIIè Aplec dels Ports, Vilafranca 2010. Font <http://lavuit.blogspot.com/2011/11/>
[Consultat el 7/4/2018]

Imatge 29. Cartell XXXIIIè Aplec dels Ports

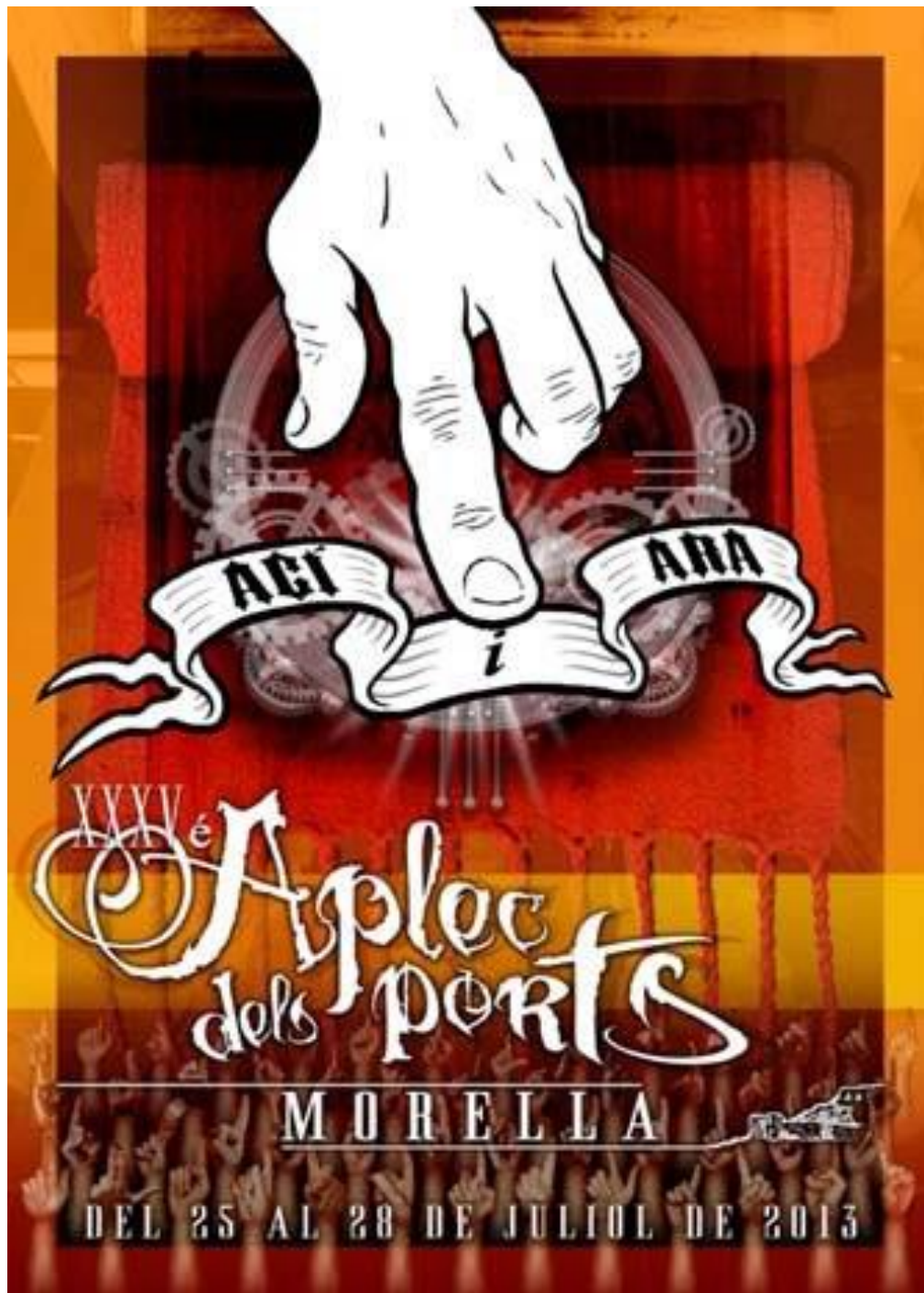
IMATGE 29. Cartell XXXIIIè Aplec dels Ports, Herbers, 2011. Font: Calendari editat per l'organització del Aplec dels Ports a Forcall l'any 2012.

Imatge 30. Cartell XXXIVè Aplec dels Ports

IMATGE 30. Cartell XXXIVè Aplec dels Ports, Forcall, 2012. Font pròpia

Imatge 31. Cartell XXXVè Aplec dels Ports

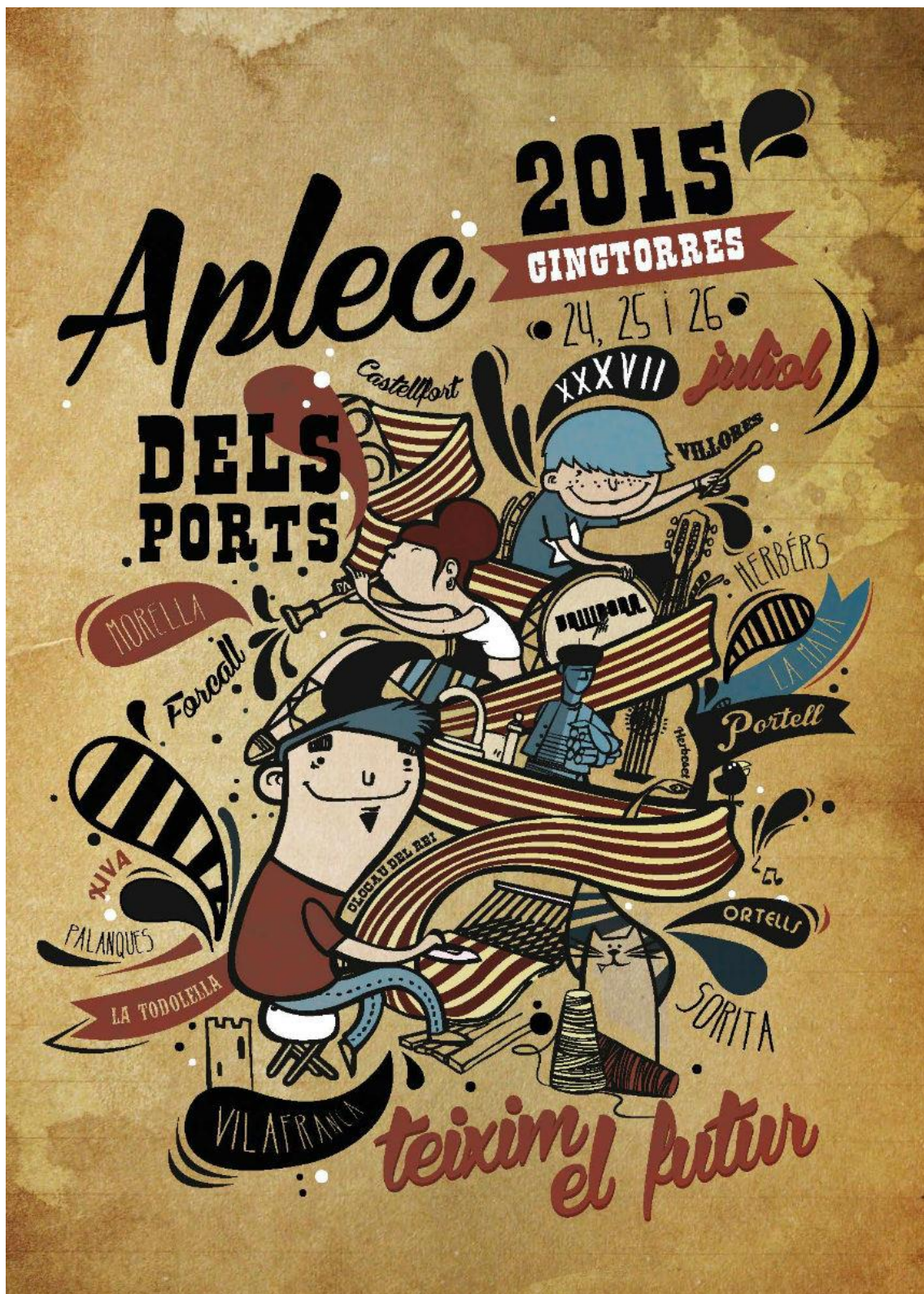
IMATGE 31. Cartell XXXVè Aplec dels Ports, Morella, 2013. Font pròpia.

Imatge 32. Cartell XXVIè Aplec dels Ports

IMATGE 282. Cartell XXXVIè Aplec dels Ports, Sortita, 2014. Font pròpia

Imatge 33. Cartell XXXVIIè Aplec dels Ports

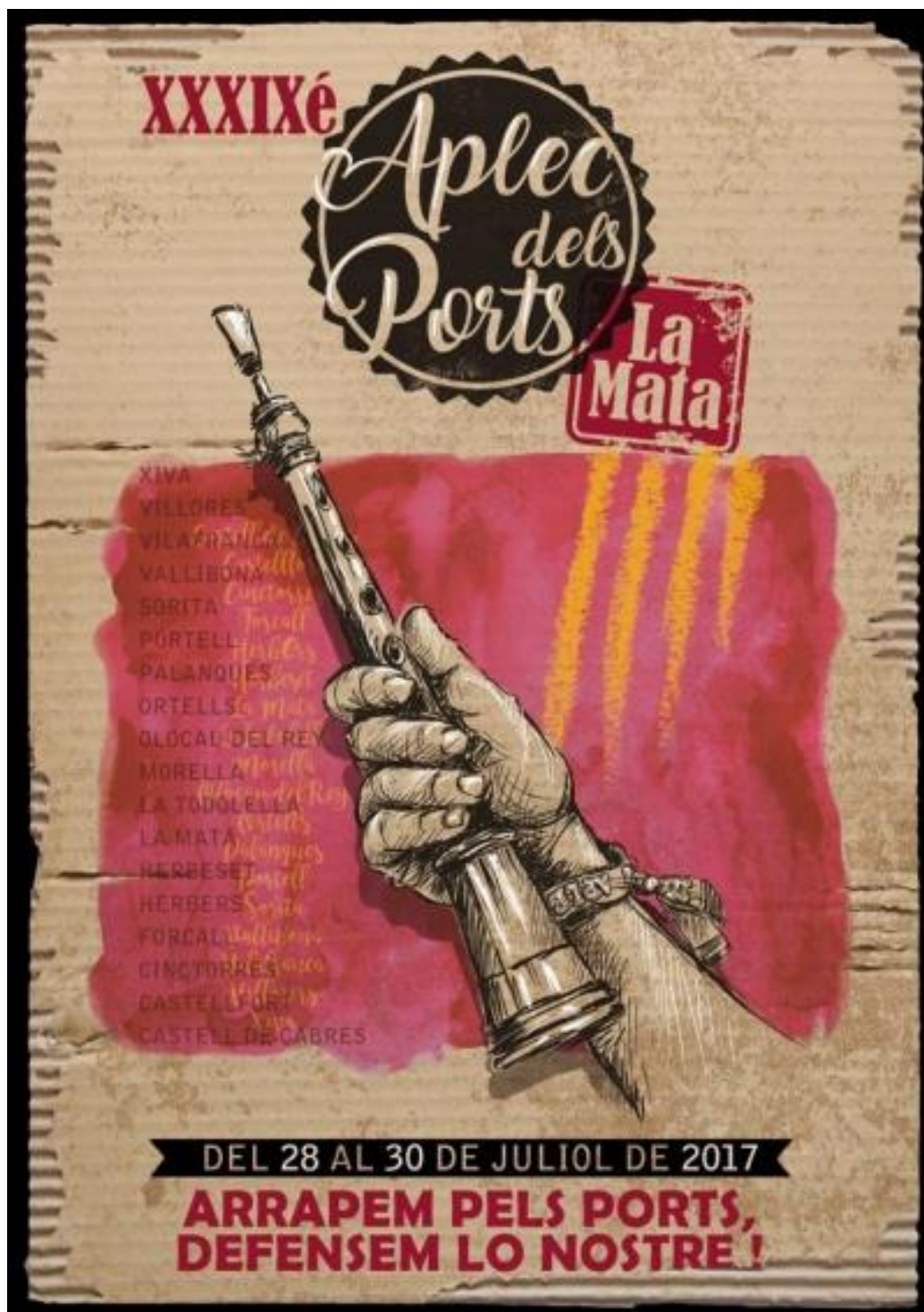
IMATGE 293. Cartell XXXVIIè Aplec dels Ports, Cingtorres, 2015. Font pròpia.

Imatge 34. Cartell XXXVIIIè Aplec dels Ports

IMATGE 304. Cartell XXXVIIIè Aplec dels Ports, Villores, 2016. Font: organització Aplec dels Ports Villores.

Imatge 35. Cartell XXXIXè Aplec dels Ports

IMATGE 35. Cartell XXXIXè Aplec dels Ports, La Mata, 2017. Font pròpia.

Imatge 37. Cartell XLè Aplec dels Ports

IMATGE 36. Cartell XLè Aplec dels Ports, Vilafranca, 2018. Font: <http://comarquesnord.cat/2018/04/14/laplec-dels-ports-destapa-a-villores-el-cartell-de-la-40ena-edicio/> [Consultat el 15/4/2018].

Imatge 38. Fotografia Falla de la tèrmica al XIIIè Aplec dels Ports

IMATGE 31. Falla de la tèrmica, XIIIè Aplec dels Ports, La Mata. Font: Carmen Boix.

Imatge 39. Fotografia soterrament d'un pi al VIIè Aplec dels Ports

IMATGE 32. Soterrament d'un pi sec al VIIè Aplec dels Ports a Forcall. Font: Pep Carbó.

Entrevistes

1. Entrevista a Rafael Serret. (Membre de les primeres organitzacions de l'Aplec. Realitzada el 20 de maig de 2018)

PREGUNTA 1. Perquè va sorgir?

Va sorgir per recuperar la nostra identitat com a comarca, la nostra llengua i cultura reprimides com a conseqüència del franquisme que s'havia patit durant tants anys. Es volia reivindicar tot allò que havia estat prohibit. Va sorgir també com a punt de trobada comarcal, un dia on tots els joves dels pobles de la zona es trobaren i es posaren en comú les reivindicacions comarcals.

PREGUNTA 2. Qui estava al capdavant en els primers Aplecs?

Joves entre 18 i 30 anys de tots els pobles de la comarca. Joves amb iniciativa i amb ganes de reivindicació.

PREGUNTA 3. Estava influenciat per algun moviment similar?

Al llarg del País Valencià, es feien diversos aplecs reivindicatius; però la iniciativa és fruit de diverses iniciatives comarcals: la revista *Els Ports*, les trobades entre joves de la comarca, les ganes de donar importància a coses que l'Estat centralista havia aconseguit relegar a un lloc secundari: quina era la nostra llengua i cultura, la nostra història, però també quines mancances teníem com a comarca i què es podia fer per poder viure dignament en ella: granges, projectes comarcals, infraestructures, etc.

PREGUNTA 4. A qui volíeu arribar?

Es volia fer arribar una sola veu comarcal pel que respecta a les reivindicacions tant a nivell dels propis ajuntaments, com a les noves institucions d'autogovern valencianes.

PREGUNTA 5. Que s'esperava de l'Aplec?

La intenció primera era fomentar la consciència de comarca i de unió entre els diferents pobles dels Ports, un altaveu per dir que estàvem als Ports i volíem viure-hi.

PREGUNTA 6. Quins reptes plantejats en un principi s'han aconseguit gràcies a l'Aplec?

Unió comarcal, ser una comarca coneguda, estima de la nostra llengua, cultura i denominació i ser un aparador per a la presentació de projectes comarcals. Aconseguir que l'any següent s'organitzara la trobada en un altre poble de la comarca, en cap moment es podia arribar a pensar que a dies d'ara estaríem en l'edició 40.

2. Entrevista a Josep Mª Zapater. (Membre de la primera organització de l'Aplec dels Ports a la Mata i redactor de la revista au!. Entrevista realitzada el 17 de maig de 2018).

PREGUNTA 1. Com va sorgir l'Aplec?

L'Aplec va sorgir de joves de *varios* pobles que ja es reunien i havien pres varies iniciatives com traure una revista. Els joves de La Mata érem coneixedors d'estes iniciatives, participàvem però no tant com alguns d'altres pobles. No sé, potser que el nostre grup que després va ser més actiu, en aquell moment érem més joves.

Jo no recordo molt bé com va sorgir la idea de l'Aplec, però sí que recordo que ben prompte els joves de La Mata ens vam implicar en la festa. A Todoella vam acudir i gaudir de la festa com els que més. A Cincorres vam ser els primers, juntament amb un grup de Vilafranca de plantar una tenda de campanya el dia anterior. A Villores també vam anar en la nostra tenda de campanya però només estàvem nosaltres de forasters. I ja seguit ens vam oferir els de La Mata a organitzar-lo.

PREGUNTA 2. Perquè va sorgir?

Va sorgir de la inquietud de la joventut de la comarca per voler canviar *l'status quo* i recuperar uns valors que ens havien arrabassat com l'estima per la nostra llengua i per l'autoestima per la nostra terra. Cal dir que en aquells moments es vivien temps de canvi i de recuperació de consciència de ser valencians.

PREGUNTA 3. Qui estava al capdavant en els primers Aplecs?

Els joves del poble, molts dels quals eren estudiants i amb mentalitat oberta i amb ganes de d'innovar i per suposat amb idees polítiques d'esquerres. La gent conservadora i de dretes no veia molt bé esta festa, no solament al principi, sinó ja ben entrats els anys 2000.

PREGUNTA 4. Estava influenciat per algun moviment similar?

Sí. Sabíem que hi havia altres aplecs i vam copiar un poc la idea. Però eren temps de canvis, d'iniciatives, de redreçaments culturals a tot el País Valencià. Nosaltres erem un reflex del que estava passant a tot arreu de l'estat espanyol.

PREGUNTA 5. Quin era el propòsit?

Hi havien objectius bàsics com la recuperació de la dignitat de la gent i el territori de la nostra comarca, la cooperació entre pobles, l'estima per la nostra llengua i cultura i en definitiva la recerca d'un millor futur.

En el primer aplec de La Mata a més d'aquests objectius també hi surava la modernització de les nostres festes per això vam insistir potser i li vam donar molta importància al component més festiu de l'Aplec.

PREGUNTA 6. A qui volíeu arribar?

A tota la gent de la comarca, joves, xiquets i majors de tots els pobles. Pensàvem que l'Aplec aportava un esperit renovador de la tradició cultural i festiva que fins aleshores havia estat molt conservadora en les formes i en els valors que es transmetien.

PREGUNTA 7. Que s'esperava de l'Aplec?

Que aportara aires de canvi i novetat a la nostra comarca.

Que recuperaren l'autoestima per la nostra llengua, cultura i territori.

Que s'iniciaren tasques col·laboratives entre pobles.

Que ajudare a sorgir iniciatives novedoses i pròsperes, etc.

PREGUNTA 8. Quins reptes plantejats en un principi s'han aconseguit gràcies a l'Aplec?

Jo crec que molts. Si l'Aplec ha continuat durant tants anys ha estat perquè hi són presents els valors que el van impulsar.

S'ha consolidat l'ús i estima per la nostra llengua i cultura compartida per tots els territoris de parla catalana.

Actualment hi ha col·laboració en tots els àmbits a nivell comarcal: Institucions (Mancomunitat), serveis socials, empresarials, esportius, educatius.

I principalment perquè continua havent gent amb inquietuds i capacitat de continuar amb un projecte iniciat fa més de quaranta anys.

PREGUNTA 9. Com eren les primeres camisetes que es van fer a l'Aplec de La Mata?

Eren camisetes llises amb una butxaqueta xicoteta al pit on ficava Aplec dels Ports 1981.

PREGUNTA 10. Quines eren les universitat més properes on els joves de la comarca teníeu que anar a estudiar?

Pot ser a Castelló hi havia algun curs de carreres de filosofia o lletres i també estudis de magisteri. Però la majoria vam marxar a València per poder estudiar.